Rocznik VII.

Nº 2 — 1903

Wiadomości Salezyańskie

Euntes docete omnes gentes

TURYN
DRUKARNIA SALEZYAŃSKA

Carlucci

Brevis Theologiae speculativae Cursus, Auctore FRANCISCO PAGLIA, Doctor in sacra Theologia atque in Oratorio Salesiano Professore. — Tomi quatuor. — Editio altera. — Augustae Taurinorum, ex officina salesiana, 1902 . . L. 8 —

Opus universum in quatuor dispescitur tomos, quatuor Theologicorum studiorum annis respondentes.

A) — Tomus primus appellatur *De Vera Religione*, et in quatuor subdividitur Tractatus: *a*) De Religione naturali; *b*) De Revelatione in genere; *c*) De Revelatione mosaica; *d*) De Revelatione christiana.

B) — Tomus secundus vocatur *De Locis theologicis*, et in quatuor etiam Tractatus descriminatur: *a*) De vera Ecclesia; *b*) De sacra Scriptura; *c*) De divina Traditione; *d*) De Ratione humana.

C) — Tomus tertius nuncupatur *De Deo*, ac tres continet Tractatus: *a*) De Deo uno; *b*) De Deo trino; *c*) De Deo creatore.

D) — Demum tomus quartus inscribitur *De Deo Redemptore*, et quatuor Tractatus complectitur: *a*) De divina Incarnatione; *b*) De Gratia Christi; *c*) De Vita aeterna; *d*) De Gloria Sanctorum.

ENCOMIA HUIC OPERI TRIBUTA.

Ex litteris **Praecl. ac Rev. Ronci, Can. Theol. Coll., in utroque jure Doctoris et Theologiae fundamentalis in Taurinensi Seminario professoris** — 2 dec. 1897. — «Bina accepi volumina, quae tua mihi benignitas obsequii gratia misit; dumque toto corde tibi gratias ago, quod bonam mei memoriam servare digneris, mihi gaudeo tibique gratulor de tuo hoc excellentissimo opere.

Materia copiosissima atque optima rerum selectio necnon mirabilis expositionis perspicuitas opus tuum adolescentibus studiosis vere opportunum efficiunt. Comperiens autem te quasi opem diligenter industriosam tuis in voluminibus collegisse ordinateque exposuisse quidquid hac de re generatim docuerint tum antiquiores tum recentiores scriptores, facere non possum quin in te reverear illum « scribam doctum in Regno Coelorum, qui, ajente Christo (Matth XIII, 52) *similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova et vetera* ».

Ex litteris **Emin. And. Ferraris Cardinalis atque Archiepiscopi Mediolanensis;** 12 oct. 1901. — « Tertius quoque Tomus laudes sibi ciebit et quidem promeritas. Apparet enim *rem tibi potenter esse lectam*. Hinc ille *lucidus ordo*, qui hujusmodi operum dos est praecipua. Quantum vero ex fugaci lectione percipere possum, hoc tuum opus, ut dici solet, hodiernis respondit necessitatibus; in eo enim scite admodum refutantur errores recentiores, iique praesertim qui Cosmologiam atque Antropologiam spectant. Qua de re magna afficior laetitia ob utilitatem exinde adolescentibus studiosis derivandam.

Spero futurum ut et quartus Tomus citius sit prodituros, nec dubito meas tibi sincerasque anticipare gratulationes.

Gratias interim ago tibi propter hujus libri tui donum, quod habui acceptissimum, omnemque a Deo tibi adprecor electam benedictionem ».

Ex **Civitate Dei,** nempe **Ciudad de Dios,** Madrid, 5 feb. 1900 — *De Vera Religione* vel Tomo primo. — « Numquam non arduum fuit opus cum sermonis brevitate conciliare idearum perspicuitatem, eoque magis utramque conjungere cum formae pulchritudine.

Verum hujus libri Auctor haec omnia felici adeo nisu sibi invicem connectere valuit, ut Theologicus ejusdem Cursus simul et brevis et completus et gratae sit lectionis; quem felicem ad exitum cooperatae sunt etiam methodi excellentia atque expositionis ratio, quae artis didascalicae exigentias perfecte adequant ».

Ex eadem ephemeride, 5 dec. 1900. — *De Locis theologicis* vel Tomo secundo — « Postquam in primo Tomo firmis in fundamentis eas statuerit veritates, quae respiciunt tum religionem in genere tum revelatam in specie, hoc altero in Tomo Auctor nobis exhibet secundam Thelogiae fundamentalis partem, nimirum tractatum de *Locis Theologicis* proprie dictis.

Alter hic Tomus dignus est, ut ita dicamus, illius frater prioris, de quo nostrum judicium jam protulimus alio in numero (5 feb. 1900), quodque heic renovandum censemus, iterum sapientis Auctoris meritum agnoscentes, qui tanta cum arte condensare valuit in volumine parvae molis completum Theologiae fundamentalis tractatum tanta cum praecisione, tal perspicuitate, tantaque correctione ac perfectione tum meth tum doctrinae ».

Ex **Giornale Arcadico,** rivista di scienze, lettere ed ar Romae octobre, 1900. — « Qui novum hunc *Theologiae specu tivae Cursum* sacrarum scientiarum studiosis exhibet, aliud j paucis abhinc annis edidit opus (nempe *La Ragione guida Fede*), quo bene meritus est de Fide et Scientia, de Ecclesia Societate, cujus etiam *Compendium* Auctor ipse confecit usum scholae apologeticae pro adolescentibus Religionis stianae studiosis.

Haud inferior sive mole sive excellentia praesens est opus quatuor tomos distinctum, privata jam comprobatum editi ad tyronum salesianorum usum. Nunc autem, superato ejusm experimento, altera hac editione in publicam prodit lucem Seminariorum quoque aliorumque religiosorum collegiorum litatem.

Si quis vero contenderit, jam nimiam esse hujusmodi oper compendiorum vel cursuum theologicorum copiam, nos e co arbitramur, nondum esse satis didacticorum ejusmodi textu qui vere sint accommodati tum temporum nostrorum exig tiis scientiarumque incremento, tum communibus alumnor commodo ac necessitati.

En scopum peculiarem, quem sibi Auctor proposuit, ut i in proemio declarat; nos autem autumamus, hunc revera fau fausto exitu consecutum esse. Neque ideo putandum est, ctorem nostrum nihil aliud fecisse quam compendia summ vel synoptica, ubi non contineantur nisi theologicae notio elementariores, minusque arduae. Nequaquam, sed ejus trac tus sunt completi, nimirum sana doctrina pleni, necnon pr cipiorum soliditate ac vi argumentorum commendandi; qui adde hujusmodi idearum ordinem, sermonis perspicuitatem demonstrationis evidentiam, ut nihil amplius desiderandum linquatur ex iis, quae requiruntur sive ad textus intelligent sive ad dogmatum catholicorum persuasionem, eorum etiam q sunt sublimiora magisque ab adversariis impetita.

Ex **Italia Reale,** 26 ottobre 1902. — Auctor haud inte hunc textum conficere accomodatum Catholicis Universitat vel Seminariis Metropolitanis, ex quibus prodeunt Theolog Doctores, bene vero Seminariis tantum dioecesanis ac Coll religiosis, ubi soli instituuntur cultus ministri et animar pastores.

Complures autem ex professoribus, qui hunc textum in sch suis adoptarunt, testati sunt, hoc opus idoneum esse ad alu nos cujuslibet Seminarii instituendos, omniumque captui commodo aptatum, perspicuum, ordinatum studioque facile.

Non omnes textus praeseferunt hujus soliditatem, brevitat materiam et formam praesentis aetatis necessitatibus scien rumque profanarum progressui respondentes.

Doctrinae excellentia, tutum in ea seligenda criterium, monis praecisio ac proprietas, stili facilitas, omnes uno v dotes, quae requiruntur ad veritatem discentibus declaran ac persuadendam, hunc textum ostendunt antiquatis ac diffic lioribus praeferendum (1).

---

(1) Alia plura elogia legi possunt in editoris praefatione unicuique Tomo praemissa. Aliud quoque opus edidit Auctor noster paucis abhinc annis italica lingua exaratum, cui titulus est *La Ragione guida alla Fede*, (idest Ratio ducit ad Fidem) cuique magna encomia tributa fuerunt a pluribus variisque Theologiae aliarumque scientiarum professoribus necnon publicis ephemeridum scriptoribus. Insuper hujus operis *Compendium* redactum fuit ab eodem Auctore ad usum scholae apologeticae pro adolescentibus philosophiae aliarumque scientiarum studio addictis, aut Lycei aliorumque hujusmodi institutorum alumnis.

Utrumque autem opus, sive majus, sive minus, venit apud omnes Bibliopolas salesianos, primum quidem libellis 8,50, alterum vero 2,00.

WIADOMOŚCI SALEZYAŃSKIE

DZIEŁA X. BOSCO (COTTOLENGO 32 TURYN (ITALIA))

A ktoby przyjął jedno dzieciątko takowe w imię moje, mnie przyjmuje.

(Mat. XVIII, 5).

Polecam wam szczególnie dziatwę i młodzież; starajcie się usilnie wychowywać ją po chrześcijańsku: dawajcie jej do rąk takie tylko książki, które uczą jak unikać grzechu, a nalomiast pełnić cnotę.

(Papież Pius IX).

Wytężajcie wszystkie wasze siły i wasze zdolności na to, aby dziatwę i młodzież ostrzedz przed sidłami ze psucia i niedowiarstwa i przygotować w ten sposób nowe pokolenie.

(Ojciec Św. Leon XIII).

ROCZNIK VII. Nr. 2. Wychodzą co miesiąc. LUTY 1903

OREMUS PRO PONTIFICE NOSTRO LEONE XIII.

Dominus conservet eum et vivificet eum et beatum faciat eum in terris et non tradat eum in animam inimicorum eius.

MÓDLMY SIĘ ZA PAPIEŻA NASZEGO LEONA XIII.

Niech go Bóg zachowuje, wzmacnia go, niech go uczyni błogosławionym na ziemi i niech go nie podaje w moc nieprzyjaciół jego.

TREŚĆ:

OD WYDAWNICTWA.

W odpowiedzi na bardzo liczne czynione nam zapytania przez Przezacnych Pomocników i Czcigodne Pomocnice, względem przesyłania **wolnych ofiar na dobroczynne cele salezyańskie,** czy do Turynu lub Oświęcimia przesyłać się mających, odpowiadamy.

Wszelkie **wolne ofiary na dobroczynne cele salezyańskie,** t. j. bez zleceń do Związku Mszalnego Serca Pana Jezusa, bez zamówień Mszalnych i tym podobnych, można, owszem lepiej takowe przesyłać do Oświęcimia pod adresem X. Dyrektora, Zakładu X. Bosko. Takim sposobem uniknie się większych wydatków pocztowych, a ofiary będą wprost obrócone na humanitarną instytucyę krajową i patryotyczną.

Hołd Zgromadzenia Salezyańskiego

U STÓP OJCA ŚW. LEONA XIII.

W tem wzruszeniu i entuzyazmie, które w pewnych uroczystych chwilach nie ziemskiem ale prawdziwie świętem uczuciem za serca porywają, które zapalają umysł, skupiają i potęgują wszystkie władze ducha, ożywiają i unoszą człowieka w mowie, pismie i działaniu — z tym zapałem wychodziliśmy 5go stycznia b. r. z Watykanu, po nadzwyczajnej audyencyi papieskiej. Kiedy z. r. Ojciec św. Leon XIII, z okazyi swego jubileuszu papieskiego, począł odbierać od całego świata katolickiego hołdy i życzenia, wtedy naczelny redaktor *Wiadomości Salezyańskich*, wychodzących w ośmiu językach, podniósł myśl, żeby i Zgromadzenie Salezyańskie dało wyraz swej tradycyjnej miłości przywiazania do Stolicy Apostolskiej. A ponieważ majątek i dobra Stolicy św. zostały złupione a sekta obdarła Namiestnika Chrystusowego z dochodów, *Wiadomości Salezyańskie* zaproponowały domom naszym składkę na rzecz tego Papieża i Króla, którego przewrotność ludzka doprowadziła do takiego stopnia ubóstwa, że potrzebuje pomocy i ofiary swych dzieci i poddanych. Zgromadzenie zainteresowało się tym projektem i niebawem Najprzew. ks. Michał Rua wystosował do młodzieży domów salezyańskich odezwę, zagrzewającą do utworzenia bogatego albumu podpisów i do złożenia ochotnej ofiary na korzyść Ojca św.

Okólnik ks. Jenerała obudził w domach salezyańskich młodzieńczy zapał. „Niech żyje Leon XIII!" zabrzmiało potężnie w Polsce, Austryi, Belgii, Francyi, Włoszech, Anglii, Portugalii, Hiszpanii i Szwajcaryj; w Egipcie, w Ziemi świętej, Tunizie i na przylądku Dobrej Nadziei; w rzeczachpospolitych Ameryki południowej, w Argentynie, Boliwii, Brazylii, Chile, Ekwatorze, Peru, Paraguayu, Uruguayu i Meksyku; w Ameryce północnej, Środkowej i na Antyllach. Liczba podpisów rosła zdumiewająco i doszła do 70.000. Centowe ofiary złożyły się na kwotę 12.400 franków. Kiedy 1849 r. Wielki Pius IX musiał z Rzymu uchodzić do Gaety, ks. Bosko uzbierał między chłopcami swej kaplicy świątecznej składkę i wysłał Papieżowi pomiętną kwotę 33 franków. Dziś zakłady ks. Bosko po całym świecie wpajają i krzewią przywiązanie i miłość do Stolicy Apostolskiej, to też hołd musiał się stać koniecznie jakąś olbrzymią, wszechświatową owacyą młodzieży na cześć i korzyść nieśmertelnego następcy Piusa IX.

Tak się stało. Hołd odpowiadał rozmiarami i jakością uroczystości obranej chwili, co wnosimy z ojcowskiej dobroci i zadowolenia, z którem Ojciec św. hołd nasz przyjąć raczył i z nadzwyczajnej audyencyi, którą dał naszemu Najprzew. ks. Jenerałowi i reprezentantom całego Zgroma-

dzenia, w swoim prywatnym apartamencie, w wilie Trzech Króli, o wpół do 10tej rano, a więc o godzinie zupełnie wyjątkowej.

W przedpokoju doznaliśmy grzecznego przyjęcia od Mons. Bisleti'ego, mistrza dworu papieskiego, który wprowadziwszy ks. Rua do apartamentu Ojca św., wszczął z nami poufną rozmowę o rozwoju dzieł salezyańskich w Europie i Ameryce i bawił nas do tego stopnia, że jakby w okamgnieniu upłynęło 15 minut, podczas których nasz ks. Jenerał wyłożył Ojcu św. powód i cel naszego przybycia, mniej więcej temi słowami:

„Ojcze św.! Wobec gorączkowego ruchu, jakim świat ucieszony z Twego jubileuszu papieskiego, zdąża do Rzymu i korząc się przed Twoim majestatem, składa Ci radosne życzenia, Synowie ks. Bosko i Siostry Najśw. Maryi Panny, Wspomożycielki Wiernych, uczuli gwałtowną potrzebę wynurzenia Ci tej głębokiej miłości synowskiej, którą się do głębi swej duszy przejęli w szkole ks. Bosko. Przykład naszego Ojca i Założyciela, silne przywiązanie, bezwarunkowe posłuszeństwo, najzupełniejsza uległość i całkowite oddanie się Stolicy Apostolskiej parły nas do Rzymu, do Watykanu, do stóp Waszej Świątobliwości. Młodzież domów naszych, chcąc uczcić swego Najwyższego Pasterza i pełną chwały Stolicę św. Piotra, nie tylko pragnęła złożyć Ci, Ojcze święty, adres umajony tysiącznymi podpisami, ale pomnąc na trudne warunki, wśród których dzierżysz ster Kościoła i na gnębienie, którego od przewrotnych sekt doznajesz, postanowiła swym wdowim groszem wesprzeć Cię w Twoich potrzebach i ubóstwie. Ale lubo tu przychodzimy w deputacyi w wilię Trzech Króli, uznając naszą nicość i lichość naszej ofiary, nie przyłączamy się do świty Mędrców Wschodu, ale wstępujemy w grono biednych pastuszków, do których nas zbliża małość naszej ofiary.

Ojcze św.! Przy tej sposobności nasz drogi ks. Francesia, złamany wiekiem ale młody i świeży pod względem natchnienia poetyckiego, przełożył na język włoski Twą Odę na pożegnanie minionego stulecia. Zapał, który na samo wspomnienie Papieża serce każdego Salezyanina ogarnia, natchnął ks. Francesię i wydał przekład tak piękny, że ośmielamy się przedłożyć i ofiarować Ci go, jako uznanie Twojego wysokiego stanowiska na polu nowożytnej poezyi łacińskiej."

Ojciec św., omówiwszy z naszym Czcigodnym ks. Jenerałem jeszcze inne sprawy, przypuścił i nas do audyencyi. W czasie potrójnego przyklęknięcia ks. Rua przedstawił J. Świątobliwości księdza Marenco *), którego Ojciec św. zaraz poznał i przypuścił do ucałowania ręki. Przystąpiło potem kolejno czterech innych księży, do których bardzo czule przemawiał i którym się również w rękę pocałować pozwolił. W końcu zbliżyli się chłopcy z ozdobnymi albumami, na których widniał pięknie odbity adres. Najprzód przystąpili reprezentanci studentów, potem rzemieślników, kaplic świątecznych i schroniska Najsł. Serca Jezusowego w Rzymie. Gdy Ojcu św. przedstawiono tego ostatniego, rzekł Leon XIII, zwróciwszy się do ks Marenco:

*) Ks. dr. Jan Marenco objął w 1899 r. urząd Prokuratora Jeneralnego Zgromadzenia salezyańskiego.

— Ten chłopiec jest z twego zakładu?

— Tak, Ojcze święty!

— Ach! ze schroniska Najsł. Serca Jezusowego! Chlubnie i bardzo skutecznie tam pracujecie zwłaszcza w kaplicy świątecznej i z ambony. Podtrzymujcie kazaniami wiarę katolicką!

— Ojcze święty! ile nam tylko sił stanie, odrzekł ks. Rua, który przedstawiając Papieżowi 50 egzemplarzy wspomnianego wyżej *Carmen saeculare*, dodał:

— Oto Twoja Oda, Ojcze święte! w przekładzie naszego ks. Francesii, który dozna wielkiej radości, jeżeli ją raczysz przyjąć.

— Dar ten bardzo chętnie przyjmujemy. Znaliśmy już dzielność literacką Francesii.

— Będzie on szczęśliwy, gdy mu o tem doniesiemy.

Następnie ofiarowano mu świętopietrze naszej młodzieży, które Papież przyjął z wdzięcznością i upodobaniem. Ks. Rua rzekł:

— Ojcze św.! Ofiara ta przypomina kwotę 33 franków, którą stu chłopców ks. Bosko złożyło na rzecz Piusa IX...

— W czasie jego pobytu w Gaecie? spytał Papież, wpadając w mowę.

— Tak jest.

— Dziękuję Wam serdecznie i chwalę to wspieranie Papieża. Za dni naszych potrzeby Stolicy Apostolskiej są bardzo liczne i różne i (dodał uśmiechając się łagodnie) słuszna, żeby mnie z tej okazyi i Salezyanie swą jałmużną wsparli.

— Ojcze święty! Ofiara naszych chłopców byłaby znacznie większa, gdyby się także domy nasze we Francyi i różnych stronach Ameryki były mogły przyłączyć do wspólnego hołdu.

Gdy usta naszego Przełożonego wymieniły Francyę uśmiechnięte oblicze Papieża nagle się zachmurzyło.

— Wspomnieliście mi o Francyi. To słowo mnie niepokoi. We Francyi zakony cierpią wielkie gwałty. Pamiętać należy, że życie zakonów i życie Kościoła zlewają się w jedną, nierozdzielną rzecz. Wszystkie zakony stoją na usługach Papieża, który jest ich środkiem i siłą; są wytryskiem Kościcła, który je utrzymuje i ożywia i który się nimi posługuje na różnych miejscach i w rozmaitych urzędach, do których nie może dotrzeć duchowieństwo świeckie, jak to w szpitalach, zakładach, misyach...

Przeszło dziesięć minut mówił, jak natchniony, o zasługach zakonów i skończył temi słowy, wyrzeczonemi do ks. Rua:

— Znam rozwój dzieł waszych, znam wasze zasługi i jestem z pracy waszej zadowalony. Jestto niezbity dowód, że was ks. Bosko z nieba prowadzi i strzeże; a Ksiądz Dobrodziej niech się stara, aby w synach jego żył zawsze duch ks. Bosko.

— Wytężę swe siły, Ojcze święty, aby w sercach naszych utrzymać ducha ks. Bosko i przywiązanie do Stolicy św. i do...

— I do Naszej Osoby, przerwał Papież uśmiechając się.

— Tak, tak, Ojcze święty!

— Jeżeli Francya was uciska, znoście to prześladowanie z cierpliwością,

pomnąc na wielu towarzyszy niedoli, a zresztą, powtarzam, ks. Bosko was z nieba nie przestanie bronić dopóty, dopóki w jego duchu trwać będziecie.

— Dołożymy wszelkich starań...

— A teraz błogosławię was, chłopców wychowywanych w domach waszych i wszystkie wasze zbożne dzieła.

— Ojcze Święty! Racz też w szczególniejszy sposób pobłogosławić wszystkich naszych Pomocników i Pomocnice.

— Bardzo chętnie, bardzo chętnie, odpowiedział Papież, kładąc rękę na głowę petenta. Wasz przełożony powiedział mi, że Związek Pomocników salezyańskich pełni skutecznie swoje zadanie i że w wielu miejscowościach głównie za jego sprawą utrzymuje się wiara i rozrasta się nabożeństwo do Najśw. Maryi Panny, Wspomożycielki Wiernych.

— Dziękujemy, Ojcze św., dziękujemy!

Przyklęknęliśmy i on nas pobłogosławił. Każdy prosił z osobna o różne błogosławieństwa i przedkładał mu medaliki, koronki i t. d., których się Ojciec św. dotykał i które poświęcał, powtarzając czule:

— Powiedzcie waszym towarzyszom, że Papież ich się dotknął i pobłogosławił.

W końcu dopuściwszy wszystkich do kilkakrotnego ucałowania ręki, pożegnał nas po ojcowsku.

Oto blade sprawozdanie ze wspaniałej, serdecznej i pamiętnej audyencyi, która trwała przeszło pół godziny.

Pomimo że osoba Namiestnika Chrystusowego wywiera taką władzę na umysł, że każdy śmiertelnik ulega Jego wyższości i zwłaszcza w jego obecności nie śmie przestępować granic pokornego poddaństwa i najwyższego szacunku, jednakże jakaś słodka poufałość wzięła w nas górę i doznaliśmy takiego uczucia, jakiego doświadczają synowie otaczający ojca sędziwego, ubóstwianego, uśmiechniętego, miłującego swe dzieci nieograniczoną miłością. Porwani jakąś niewytłomaczoną ufnością, odurzeni nie ziemskiem szczęściem, upojeni błogą radością, staliśmy jakby w zachwycie, przed tym czcigodnym starcem o rzarującym uśmiechu, o poważnym głosie, o boskiej stanowczości, która mu bije z oczu i całej osoby. Jak słodkie te chwile, które człowiek spędzić może u stóp Ojca świętego. Przeszło pół godziny zażywaliśmy tego szczęścia a zdawało nam się, że to jedna chwila, jedno oka mgnienie. Ale owa chwila wyryła się głęboko w duszy, która wpatrując się w swego Najwyższego Pasterza doznała takiego szczęścia, że jej się zdawało, iż to przedsmak owej wiecznej szczęśliwości, do której jest stworzona.

Ojcze święty! Za twą bezbrzeżną miłość, za to czułe i wspaniałe przyjęcie, za szczęście, któregośmy w Twej obecności doznali, za odwagę i zapał, które wlałeś w dusze nasze, składamy Ci stokrotne dzięki. Za przykładem naszego Założyciela pismem i słowem szerzyć będziemy przywiązanie i miłość dla Stolicy świętej, której ślubujemy wierność w imieniu naszem i w imieniu tych wszystkich, którzy wojują w hufcach św. Franciszka Salezego.

Z Zakładu Ks. Bosko

W OŚWIĘCIMIU.

I.

Rzecz to całkiem naturalna i zrozumiała, że człowiek zapozywa otaczające go rzeczy przed sąd swego rozumu, zwłaszcza jeśli rzeczy te mają w sobie coś uderzającego, jeśli noszą cechę nowości albo zjawiły się na widowni świata po długiem oczekiwaniu. Nic więc dziwnego, że skoro tylko powstał zakład oświęcimski, zaczęto się pytać, czem jest i jakim jest, i wyrokowano o nim w rozmowach i w dziennikach. Wyroki te są, dzięki Bogi, najczęściej dobre, słuszne, przychylne, niekiedy niedokładne i fałszywe, rzadko kiedy wrogie.

Kto we wszystkiem widzi tylko dobrą stronę, chwaląc bez różnicy wszystko, co się do zakładu odnosi, sądzi z przesadną prostotą serca, chociaż ma zupełną racyę, o ile sąd swój rozciąga na zamiary i dobre chęci kierującego personalu. Jest najżywszem pragnieniem przełożonych nadać taki kierunek zakładowi, iżby mu nic pod żadnym względem nie brakowało; ale do dzieł ludzkich wkradają się z natury rzeczy liczne niedoskonałości a zwłaszcza początki przedsięwzięć naszych podlegają brakom, uchybienom i wadom.

Z drugiej strony nie mamy zamiaru rozprawiać się tu z bardzo nielicznemi jednostkami, któreby zawsze rade na zakład złość swą wywrzeć, raz ukąsić, raz zęby wyszczerzyć. Są to istoty, które poddają najostrzejszej krytyce najdrobniejsze szczegoły, wglądają w każdą drobnostkę i z powodu najmniejszej plamki podnoszą jadowite krzyki, szerzą obmowy, rzucają potwarze. Pomimo iż krzykacze ci chcieliby wywołać takie wrzaski, jak gdyby się wszystek świat do góry nogami przewracał, lud rozsądny nie daje im posłuchu, a my z nimi kopii kruszyć nie myślimy. Z ludźmi, zaczepiającymi prawdy jasne i oczywiste, poważna polemika staje się niemożliwą. Już Boski Zbawiciel mówił o Faryzyuszach: „*Przyszedł Jan, ani jedząc ani pijąc, i powiadają: czarta ma. Przyszedł Syn człowieczy, jedząc i pijąc, i mówią: Oto człowiek obżerca i winożarłok, przyjaciel celników i grzeszników. I usprawiedliwiona jest mądrość od synów swoich.*“*

Tak gdy XX. Salezyanie w początkach nie mogli zaraz przystąpić do budowania, wrogowie tego dzieła zbawiennego sarkali na rzekome zbijanie grosza na jakieś prywatne cele; gdy mularze odtwarzali kościół, powstały głośne żale na XX. Salezyanów, że zaniedbują młodzież; gdy wznoszono zakład, słyszano głosy, że XX. Salezyanie myślą wprzód o swoich potrzebach a chwałę domu Bożego zsuwają na drugie miejsce; gdy się rozchodzi o przytulenie studentów, krzyczą na całe gardło, iż już czas ostateczny zająć się należytem wychowaniem rękodzielników i uczyć młodzież, jak żyć uczciwie z pracy rąk; gdy zaś i tę gałąź zakład pielęgnować zaczął, gdy otworzono pracownie i warsztaty, wtedy chciano zaalarmować cały kraj, zarzucano XX. Salezyanom współzawodnictwo, oskarżano ich o konkurencyę, wmawiano w lud, że chcą przywieść do nędzy, zguby i rozpaczy rzemieślników, cieszących się zaufaniem publiczności. Ktoby sobie brał do serca uwagi takich ludzi, stałby się

* Mat. XI. 18-19.

śmieszny, jak ów podróżnik, który chcąc ujść szyderczych śmiechów ze strony przechodniów, postanowił najprzód iść pieszo z synem obok konia, potem kazał młodemu synowi dosiąść wierzchowca, następnie dosiadł go sam jako starszy a syn szedł pieszo; przyszło nawet do tego, że razem siedzieli na koniu, że nawet zwierzę na barkach swych nieść zamierzali, aż w końcu zrozumieli, że chcąc stanąć u celu, muszą koniecznie lekceważyć gadaniny tych, którzy otwierają usta dla zabicia czasu, aby nie milczeć.

Przystępuję zatem do tych uczciwych osób, które chcąc sobie i innym zdać sprawę ze zakładu, rozchodzą się w sądach swoich w przeciwne strony i mimowolnie popadają w błędy dlatego, że do dokładnej i gruntownej znajomości tej instytucyi nie doszli.

Obija się o uszy niejednego, iż w przeciągu niespełna trzech lat, przy odrestaurowanych częściowo ruinach i przy ukończonej, artystycznie udekorowanej kaplicy stanął *wspaniały* zakład. Widzi to wszystko na pysznym widoku lub fotografii i zaraz wyrokuje: „Wielkich rzeczy dokazali XX. Salezyanie! Okrasili miasto! Odbudowali świątynię Bożą! Ale czyż nie można było przywieść tego wszystkiego do skutku bez niepotrzebnego przepychu? Należy przyznać że wielkiemi kwotami rozporządzają XX. Salezyanie. Ale jakże to pogodzić z nieprzestannemi nawoływaniami o pomoc i ofiarę?“

Inny czytając o świetle elektrycznem i ogrzewaniu parowem, powiada; „Słusznie! Należy ogrzać chłopców, trzeba się postarać o dobre oświetlenie, jeżeli młodzież na róść czerstwo i oddawać się swej pracy w godziny poranne i wieczorne. Ale czy nie wystarczało pozakładać takie proste piece, jakie my mamy po naszych prywatnych mieszkaniach? A czy te żelazne łóżka z drucianą siecią nie przyzwyczają biednych chłopców do życia miękkiego? Czy im nie można było dostarczyć łóżek drewnianych ze słomą, jakich to używają biedne rodziny?“

„Jaki stół dajecie waszym chłopcom?“ pytał ze zdziwieniem niejeden, widząc w szeregach same twarze zdrowe, rumiane. „Słyszałem, że do zakładu nie wkradły się jeszcze ciężkie choroby, ale zato mają doń częsty przystęp piwo i mięso. Dobra to rzecz! ale czy przez to jaka drobna część otrzymanej jałmużny nie bywa lekkomyślnie rozrzucana?“

„Owszem,“ powiada inny, „słyszałem, iż chłopcy w tym zakładzie nie mało nacierpią się głodu i że częściej widują rózgę niż chleb. Jest to dom poprawy, w którym o wygodach i pieszczotach mowy nie ma; a jeżeli w nim panuje wzorowa karność, to na tę wiadomość nikt oczu wytrzeszczać nie będzie, gdy się dowie, że tam na porządku dziennym bardzo skuteczne środki wychowawcze, mianowicie chłosta i areszt obostrzony przedłużonymi postami. Zresztą jasno, że tak być musi, skoro się mało płaci...“

„Jakto?“ przerywa inny. „Jakto? W Oświęcimiu się mało płaci? Mówiono mi, że owszem płacą tam grubo. W każdym razie jeśli wielu chłopców utrzymać nie można, to ich nie trzeba przyjmować, ale skoro przyjęci zostali, nie należy żałować trudu i nakładu, aby ich otoczyć warunkami, sprzyjającymi ich fizycznemu i umysłowemu rozwojowi. W przeciwnym razie miłosierdzie będzie pozorne, chrome, szkodliwe.“

Jeżeli znowu w sprawie zakładu zabiera głos osoba, która się przetarła w świecie i wstąpiła po za progi wspaniałych zakładów istniejących po miastach stołecznych, wtedy ton jej mowy jest zupełnie odrębny:

— „Księże Dyrektorze! nie chcę narzucać mego zdania, ale zdaje mi się, że przy tak dobrej chęci uczącego personalu, studenci odnieśliby wielkie korzyści z muzeum naturalnego, z bogatego gabinetu fizycznego, ze zbioru dzieł sztuki. O ile

podniósłby się powab tych szykownych szeregów, gdyby chłopcy nosili okazały mundurek. W zakładzie..... widziałem zachwycające piękności; olbrzymie globusy, mapy, dywany, artystyczne kraty, kompletny dobór przyrządów gimnastycznych..."

— „Wierzę, pojmuję," przerywa dyrektor zakładu. „Lecz jakaż to różnica zachodzi między położeniem finansowem obu zakładów!..."

— „Prawda! ale nie mówiąc już o dywanach i innych tego rodzaju zbytkach, taki gabinet, takie muzeum, takie przyrządy..."

— „Tak, tak! gdyby mieć takiż zasób środków pieniężnych!..."

Więc czegóż się ostatecznie trzymać? Jak sądzić i co mówić o tym zakładzie? Gdzie granice prawdy?

Otóż odpowiadając na to pytanie, oświadczam co następuje. Być może, że w przeprowadzeniu pierwotnego planu zaszły mimo naszej woli jakie błędy, ale sądzę, że obecnie o zakładzie wydać można sąd następujący: Budowa zakładu nie jest tak gminna, jak budowa chat wiejskich, ale wykluczono z niej jakikolwiek zbytek. Wewnętrzne urządzenia zaś i umeblowanie odpowiadają tylko drobnej części wymagań zakładu, gdyż brak środków nie dopuścił do sporządzenia choćby najpotrzebniejszych sprzętów. Liczba chłopców, działy, na które się rozpadają, i zastosowany do każdej kategoryi sposób wychowania — dowodzą, że bardzo liczne i rozmaite są potrzeby ludu naszego, że chcianoby je zupełnie zaspokoić, lecz i szczupłe siły personalu i środki pieniężne stawiają nieprzezwyciężone trudności. Prędki rozwój zakładu i dalszy ciąg prowadzonych około niego robót wskazują na ufność XX. Salezyanów, którzy pomimo olbrzymich długów, w jakich ugrzęźli, polegają zupełnie na Opatrzności Boskiej i na ofiarności Przezacnych Dobrodziejów.

Dnia 12go grudnia z. r. zetknąłem się przypadkowo z pewnym panem, który odezwał się do mnie w te słowa:

„Przejeżdżam często przez dworzec oświęcimski i zastanawiam się nad olbrzymim zakładem, który tak nagle jakby z pod ziemi wyrósł, i mowię sam do siebie że musi tam leżeć u tych księży pieniędzy niemało, skoro umieją takie cuda stwarzać."

— „Owszem," odpowiedziałem, „nie tylko niema pieniędzy, ale między innymi długami musiano z oświęcimską kasą oszczędności zaciągnąć pożyczkę 40.000 koron."

— „Bardzo pięknie! Kto się na takie kroki odważa, jest pewny że długi spłaci, a więc księża dobrodzieje....."

— „Prawda! My sami dziwujemy się temu, że żyjąc w biedzie i przywodząc niekiedy do niecierpliwości i oburzenia naszych wierzycieli, przecież zawsze jakoś cało wychodzimy i nigdy nie brakło nam chleba powszedniego. Jesteśmy jak najsilniej przekonani, że wszystkie długi spłacimy i poprowadzimy dalej dzieła nasze za pomocą Opatrzności Boskiej, która od pierwszego wystąpienia ks. Bosko aż do dnia dzisiejszego wszystkie jego zakłady dziwnym sposobem wspierała."

Ów łaskawy pan, wychodząc z wagonu, wręczył mi 10 koron, które właśnie równały się wydatkom, jakie w owej podróży, w sprawie zakładu podjętej, ponieść musiałem.

Przezacni Czytelnicy! Podałem wyżej jedynie prawdziwy sąd o naszym zakładzie oświęcimskim, ale go jeszcze nie uzasadniłem. Przystępuję więc do wykazania jego słuszności i objaśnię cel zakładu oraz środki, za pomocą których do zamierzonego celu dojść pragniemy. Wyszczególnienia te wyświetlą należycie prawdę.

(*Ciąg dalszy nastąpi*).

Wiadomości z Argentyny.

Po trzyletniej przerwie, znany już chlubnie naszym Czytelnikom ks. Stanisław Cynalewski, zabiera znowu głos w sprawie emigrantów polskich. Nic zmienił on swoich zapatrywań z 1899 roku i pozostał tym kapłanem, którąby chętnie wszystkich wychodźców zawrócił z drogi do domu, któryby każdej chwili ukląkł przed obałamuconym wieśniakiem, aby mu zastąpić drogę wiodącą na obczyznę. Ale ponieważ choroba wychodztwa jest nieuleczalna, racye, zaklęcia i odstraszanie niekiedy nic nie pomagają, ks. Cynalewski chce Polakom przybyłym do Argentyny słodzić życie, chce ich wyprowadzić na trakt wiodący do okolic najżyzniejszych, chce ich skupić około siebie, aby w nich podtrzymywać uczucia religijne i narodowe. Odbiciem jego poglądów w tym względzie, jego zamiarów i pracy jest list następujący, pisany do Dyrektora Zakładu oświęcimskiego, ks. Emanuela Manassero.

Santa Rosa de Toay, 26go listopada 1902 r.

Przewielebny Księże Dyrektorze!

Z prawdziwą przyjemnością czytałem w październikowym numerze **Wiadomości Salezyańskich** sprawozdanie z rocznej czynności naszego pierwszego zakładu na ziemi polskiej. Oświęcim uważam za miejscowość opatrznościową dla tego rodzaju instytucyi, która na podstawie trzech niezbędnych czynników w życiu człowieka, jakimi są modlitwa, nauka i praca, pragnie rzucać swe promienie oświaty, moralności duchowej i społecznej, na wszystkie trzy zabory uciśnionej, lecz zawsze wiernej Kościołowi św., Polski.

To też z upodobaniem i przyjemnością spostrzegam, że ukochani rodacy w ojczyźnie przejęli się ważnością tak korzystnego dzieła i niosąc pomoc materyalną i moralną, dążą do tego, by zakład jak najprędzej odpowiadał chociażby tylko w części ważnemu swemu zadaniu.

Z dwóch przyczyn błogosławię z głębi serca wszystkich, którzy swą chojnością lub też wdowim groszem przyczyniają się do rozwoju tego dzieła. Raz z powodu, że darzą tak szczerem zaufaniem członków reguły salezyańskiej, do której wielu Polaków należy z łaski Najwyższego i z życzliwości Przełożonych XX. Salezyanów ku naszemu narodowi. Kierowanie zbiegami okoliczności, które nas sprowadziły do tegoż Zgromadzenia, zawdzięczamy po Bogu ś. p. nieodżałowanemu X. Wiktorowi Grabelskiemu, temu niezmordowanemu dobroczyńcy ubogich swych ziomków, powołanych do stanu duchownego. Lecz modlę się za dobrodziejów naszego zakładu w Oświęcimiu i z tego powodu, że skuteczną swą protekcyą pozwalają rozwijać się dziełu, mającemu na celu dobro ukochanej ojczyzny i korzyść dziatwy naszego społeczeństwa, tak głęboko dotkniętego właśnie pod względem wychowania młodego pokolenia. Z tych to powodów niech mi będzie wolno przesłać niniejszem wszystkim dobroczyńcom naszego zakładu w Oświęcimiu dziękczynne i szczere, bo z głębi serca płynące, „Bóg zapłać!“

Widoczną jest rzeczą, że Najśw. Panna Marya, ta Pocieszycielka Utrapionych i Wspomożycielka Wiernych, pragnie nagrodzić już od dość dawna datującą się hojność naszego narodu względem zbawiennego Jej dzieła, powierzonego ś. p. świątobliwemu ks. Janowi Bosko, którego synowie, pracując w duchu pobożności i zaparcia siebie samych na polskiej ziemi, stanowić mają niejako dowód łaski Nieba i względów Królowej Korony Polskiej, i to tem bardziej, że hojność naszego ludu i jego skuteczna pomoc nie opiera się na widokach doczesnych korzyści, ale na szczerej życzliwości i na obietnicy Zbawiciela: *Centuplum accipietis et vitam aeternam possidebitis*. I słusznie, gdyż głównym celem życia naszego być powinno gromadzić sobie zasoby skarbów, których ani mól zepsuć, ani złodziej ukraść nie może.

Pojmuję jednak, że się dobroczynność zacnych Pomocników Salezyańskich pod pewnymi względami słusznie domagać może, byśmy i my byli im pomocni, przedewszystkiem udzielając, na żądanie, skutecznych rad, według którychby zgodnie z wolą Najwyższego kierować mogli biegiem życia swego. Opierając twierdzenie moje na pewnych danych, wnosić mogę, że Salezyanie oświęcimscy według sił, jakich im Bóg udziela, odpowiadają pod tym względem pragnieniom zacnych naszych Pomocników, a jeżeli który z nas, na dalekich przestrzeniach obarczony pracą na niwie Pańskiej, w pewnych wypadkach nie zadosyć uczynił jakiemukolwiek życzeniu którego z Pomocników, nie stało się to z obojętności, ale raczej zaszły inne okoliczności, niweczące najlepsze nieraz chęci. Mam tu na myśli przedmiot, od którego mnie jakieś nieprzezwyciężone uczucie instynktownie odpycha, a który jednak poruszyć muszę, właśnie w celu zadosyćuczynienia pewnym domaganiom się ze strony licznych i życzliwych nam osób. Chodzi tu o sprawę emigracyjną naszego ludu.

Od czasu, kiedym stanął w Ameryce, zasypywano mnie setkami listów, domagających się informacyi co do widoków, z jakimiby lud nasz mógł do Argentyny emigrować. I któż nie pojmie,

*

że chcąc szczegółowo odpowiadać na tak liczne i różnozędne zapytania, musiałbym rozporządzać nie tylko wielu godzinami wolnemi ale i pewnym funduszem na pokrycie kosztów podobnej korrespondencyi? Jeżeli zatem całe kupy listów zbyłem milczeniem, każdy to zrozumieć powinien, że nie zła wola była tego powodem i że niesłuszne są liczne zarzuty, jakie mi w tym względzie robiono. „W pierwszym liście,“ pisze ten i ów, „wzmiankowałem, że jestem pomocnikiem salezyańskim, wnosząc stąd, że to nakłoni ks. Dobrodzieja do wyświadczenia mi tej drobnej usługi. Nie wieleby przecież było ks. Misyonarzowi przyniosło trudu donieść mi, czybym z swą rodziną mógł tam jakoś polepszyć ciężki los nasz. Już prawie rok upłynął a ks. Dobrodziej nie był łaskaw ani słówka napisać. Myślałem, że Salezyanie, choćby i na krańcach świata, są usłużni względem swych Pomocników, a tymczasem...“

Przepraszam więc niniejszem wszystkich tych, którym na listy nie odpisałem a którzy tem samem do mnie się zrazili. By zaś choć w części uwzględnić liczne pragnienia bliższych informacyi o tutejszych stosunkach, podam tutaj ogólny swój pogląd na całą sprawę. Za podstawę tego co niżej powiem kładę oświadczenie, że z zasady sprzeciwiam się wychodztwu ludu polskiego i dlatego niechętnie widzę naszego chłopka poza granicami ojczyzny, chociaż znowu zwabionemu podstępem lub nieroztropnie rzucającemu się w odmęt łaski lub niełaski losu, nie odmawiam rady, poparcia i pomocy, owszem najchętniej mu służę, czem tylko mogę. I właśnie takiej opieki nie szczędzę naszym wychodźcom przybywającym do Argentyny a stosunki, jakie mam z osobistościami majęcemi wpływ i znacznie w kołach rządowych, ułatwiają mi nieraz łagodzenie rozgoryczenia, jakiego zwykle doznają przybysze za stawieniem nogi na obcej ziemi. Wtedy bowiem, niby ocknąwszy z jakichś sennych marzeń, podczas których rozkoszowali się słodyczą miodu płynącego po urojonym raju amerykańskim, widzą we właściwem świetle różnicę zachodzącą między stosunkami, które porzucili a stosunkami, na które teraz koniecznie zgodzić się muszą. Ale wtenczas załamywanie rąk, płacz i narzekania już są po czasie i straszny los czeka tego biedaka, który nie znając ani krajowego języka ani obyczajów, nie dozna jakiejkolwiek opieki lub pomocy. Jeżeli ten i ów przybywa bez wytkniętego celu, bez ułożonych planów, sekcya rządowa, zajmująca się przychodniami, zbywa ich jak najprędzej, powierzając nieszczęśliwych pierwszemu lepszemu chlebodawcy, który zazwyczaj potrzebuje czerstwych rąk i sił do uciążliwej pracy. Często zabierają takiego przybysza w głąb kraju, gdzie mu wprawdzie nie grozi śmierć głodowa, ale straszne odosobnienie i upadek moralny. Wyznam otwarcie, że zdarza się nieraz, iż rzucającemu się w nieznane okolice zwłaszcza jeżeli to człowiek samotny, szczęście dopisuje, zarobi nieco grosza i powraca z pewnymi zasobami lub donosi o dobrem powodzeniu. Lecz są to sporadyczne wypadki, które nie powinny nikogo zachęcać do wędrówki za morze gdyż natomiast iluż to marnie ginie w biedzie i nędzy, o których zazwyczaj świat wcale nic nie wie.

Jednakże najniebezpieczniejszą podnietą do emigracyi są listy pisywane do rodziny pod pewnem wrażeniami, których doznają nowi przybysze, jeżeli uda im się uzyskać na spłatę kilkadziesiąt lub kilkaset morgów ziemi. Swoboda i wolność jakiej tu zażywać mogą, przyjemności, które w kraju zastrzeżone są tylko osobom uprzywilejowanym, jak n. p. polowanie, obfitość mięsa i ambicya posiadania znacznego obszaru roli, lasu i t. p. upajają naszego chłopa do tego stopnia, że w zapale brak mu wyrażeń na opisanie szczęścia, jakie go spotkało. Lecz jak niemasz nic stałego na tym świecie, tak owe zachwyty prędko znikają pod naciskiem dolegliwości, których biedak w początku nie przewidywał. I dalejże to wylewać łzy głębokiej rozpaczy i dalejże narzekać dopóty, dopóki ta ziemi, którą mu powierzono, przesiąknięta łzami i zwilżona obficie potem nie wyda jakiego planu i nie zapewni jeśli nie względnego dobrobytu, to co najmniej kłopotliwego życia. Prawda że całe miliony morgów ziemi, ułożonej w stepy i puszcze, są do nabycia pod warunkami bez porównania znośniejszymi niż w zaludniowej Europie, ale ile i jakiego poświęcenia wymagają pierwsze dwa lub trzy lata uprawy, ten tylko uwierzy, kto tego doświadczył. Gdy się jeszcze przytrafi, że kilka rodzin osiedli się na odległem uboczu, do którego nawet drogi nie prowadzą, i które przez ten brak komunikacyi jest zupełnie odcięte od reszty świata ucywilizowanego, to los taki jest stokroc gorszy od nędzy, na jaką uskarżają się szczególnie przybysze galicyjscy. Pomimo że szczegółowe opowiadania stosunków galicyjskich są nieraz tak smutne, że słuchając ich, płakałem łzami współczucia i w sercu wzdychałen boleśnie, nie wiem jednak, o ile żale te są słuszne, nie wiem, czy to fakt, że w Galicyi pod naciskiem podatków i żydów już wyżyć nie podobna. Prawda, że tutaj obecnie nie grożą przybyszom ciężary podatkowe ani ucisk żydów, ale zato, szczególnie w pierwszych czasach, nim się zagospodarują, wystawieni są na cierpienia i niedostatki, które chyba znacznie przewyższają dolegliwości kraju ojczystego, z tą jeszcze różnicą, że krzyże muszą być znośniejsze na własnej ziemi, wśród swoich, aniżeli na obczyźnie, pośród obcego narodu, gdzie się zwykle żadnej pomocy ani pociechy duchownej od nikogo spodziewać nie można.

Przyznać jednak trzeba, że nie brakło nigdy

opieki duchownej rodakom, zamieszkałym w kolonii *Apostoles* w terrytoryum *Misiones*, gdzie po moim dziewięciomiesięcznym pobycie w roku 1899, t. j. w samem zaraniu kolonii, nastał młody i gorliwy kapłan. Ale pod innymi względami dochodzą mnie z *Apostoles* straszne narzekania a to z powodu, że plaga mrówek niszczy wszystkie zasiewy a brak komunikacyi w celu zbycia na targach płodów rolnych, które uda się osadnikowi ocalić od drobnej ale strasznej paszczęki owada, tamuje zupełnie rozwój i nie pozwala naszej ludności dojść do dobrobytu, który sobie w tem uroczem terrytoryum obiecywano. Pan gubernator prowincyi, który zawsze prawdziwie ojcowską opieką naszych ludzi otacza, chociaż ma w tem swoje osobiste widoki i korzyści, nie szczędził trudu, by złemu zaradzić a tem samem ustalić dobrobyt kolonii, co leży w jego i ludzi interesie. Lecz niestety szlachetne jego usiłowania kończą się na niczem, gdyż rząd centralny nie rozwija dostatecznej energii w celu usunięcia wyżej wzmiankowanych przeszkód, tamujących rozwój osady. Pozwoliłem sobie zrobić pod tym względem stosowne uwagi p. hrabiemu Leonowi Konebrodzkiemu, ministrowi austryackiemu u rządu argentyńskiego, by tutejszemu rządowi raczył otworzyć oczy na niewłaściwe postępowanie z naszymi ludźmi. Pan hr. Konebrodzki wziął sobie do serca moje uwagi i wnosić można, że drogą odpowiednich starań uzyska usunięcie główniejszych przynajmniej niedogodności, tak pod względem braku komunikacyi jako i wytępienia plagi mrówek. Wszelako oba te przedmioty stanowią zadanie wątpliwego rozwiązania.

Najprzód nie tak łatwo zdecyduje się które przedsiębiorstwo na zbudowanie kolei żelaznej na pagórczystem terrytoryum *Misiones*, przerzynanem setkami rzeczek i strumyków o bagnistych brzegach a zalanem wodą po lada deszczyku. Co zaś do strasznej plagi mrówek, niszczących szczególnie nocami całe morgi zasiewów, to rząd wysłał do *Apostoles* komisyę inżynierów z odpowiedniemi maszynami. Lecz panowie ci, czy to z braku potrzebnych przyrządów, czy też z braku dostatecznej energii, po kilku bezkutecznych próbach odjechali zawstydzeni, a mrówki sprzątają w dalszym ciągu z pola, znosząc przedwcześnie olbrzymie zapasy do podziemnych gumien, podobnych raczej do katakumb aniżeli do znanych europejskich mrowisk. Kto tych podziemnych, odwiecznych może, lochów na własne oczy w argentyńskim *Chaco* i *Misiones* nie widział, ten dokładnego o czemś podobnem pojęcia mieć nie może.

Dopiero kilka dni temu, jak pewien *Kasper Jabłecki*, który przybywszy świeżo z Galicyi i zraziwszy się w Buenos-Aires niepomyślnemi wiadomościami z *Apostoles*, prosił mnie bym, jemu i kilku jego towarzyszom wskazał odpowiedniejszą miejscowość, otrzymał od swego znajomego z *Apostoles* list następującej treści :

,,Dobrzeście sobie postąpili, żeście tu nie przyjechali. Ja zachwycony w pierwszej chwili uroczym krajobrazem tutejszej okolicy, pisałem po Was, myśląc, że tu będzie dobrze a tymczasem pokazuje się, że tu niema co robić. Przyjdzie tu z głodu umrzeć albo nago chodzić, bo albo mrówki wszystko wyniszczą albo też tego, co się uda uratować, niemasz komu sprzedać lub należy je za bezcen ustąpić. Donieście mi, czy są jakie widoki tam, gdzie ks. Cynalewski Was obsadził, a jeżeli uważacie, że będzie dobrze, napiszcie mi a ja i wielu innych do Was się przeniesimy.“ Tyle ów osadnik z *Apostoles.*

Dla Jabłeckiego i towarzyszy uzyskałem piękny obszar ziemi, udzielonej na pięcioletnią spłatę po 150 do 200 morgów pszennej ziemi tuż obok dwóch miasteczek, z których wychodzą linie kolejowe do dwóch najgłówniejszych portów rzeczypospolitej· do Buenos Aires odległego o 500 klm. i do Bahia Blanca oddalonego 300 klm. ta ostatnia kolej przerzyna ziemię należącą do kolonii, a od dyrekcyi kolejowej mam zapewnienie, że dla wygody osadników w samej kolonii utworzony zostanie przystanek, skoro tylko osada przybierze większe rozmiary. Uzyskałem również wyłącznie dla kolonii zniżkę taryfy kolejowej, wskutek czego osadnicy nasi na pięć lat płacić będą tylko połowę ceny biletów. Są to korzyści przewyższające wszelkie zapomogi udzielane nowo przybyłym we wiktuałach, którymi, jak to z doświadczenia mogę twierdzić, popiera się tylko próżniactwo pomiędzy ludźmi, mianowicie pomiędzy tymi, którzy z natury potrzebują pewnego bódźca do stałej i wytrwałej pracy.

Według mego obliczenia i planu obszar kilku tysięcy morgów, jaki mi powierzono w tym celu, bym mógł nieść pomoc swym rodakom, tym tylko rozdany zostanie, którzy przybędą z takimi zasobami pieniężnymi, iżby o własnych siłach mogli zagospodarować się i utrzymać aż do żniw, które tu przypadają zwykle w styczniu. Do tego potrzeba przynajmniej 1000 koron lub tyleż marek, należy bowiem zakupić sobie początkowe żywności, cztery konie, dwie krowy i t. p., w czem o tyle będę pomocny, że osadnicy będą mogli zakupić bydło i inne przedmioty pod jak najkorzystniejszymi warunkami. Rezolucya ta nie jest bynajmniej wynikiem złej woli, ale owszem uważam ją za korzystną a nawet potrzebną dla naszego chłopka, który widząc się właścicielem stu do dwustu morgów ziemi i nibyto posiadaczem dostarczonego mu chwilowo inwentarza, łatwo krzyżuje ręce i choruje na *panka*, słabość nader szkodliwą dla tych, którzyby zwłaszcza w pierwszych latach powinni dołożyć wszystkich sił, by jak najprędzej wybrnąć z przynależytości za ziemię i stać się jej absolutnym właścicielem.

I ażeby jak najprędzej dopiąć tego celu, zamiarem moim jest rozdać ziemie raczej na odrobek aniżeli na spłatę i zastosować pewien system nader praktyczny a dający rękojmię pomyślnego rezultatu tak osadnikom jak i mnie, na którym ciąży odpowiedzialność ze regularne spłaty. Na podstawie tego sposobu gospodarki każda rodzina winna mieć przynajmniej dwie osoby zdolne do wszelkiej pracy.

Konieczność posiadania na miejscu przynajmniej tysiąca koron powinnaby sama przez się lać kubły zimnej wody na gorączkę wychodztwa a mianowicie na tych, którzy wyprzedawszy się do szczętu, zbierają zaledwie tyle, ile na opłatę podróży wystarczy, bez najmniejszego zastanowienia się, co poczną bez grosza na amerykańskiej ziemi. W takich warunkach niemasz dla nich innej rady, jak stać się przez pewien czas prawdziwymi niewolnikami i to często pracodawców, którzy umieją doskonale wyzyskać nieświadomość naszego ludu. Przeciwnie zaś dzieje się z tymi, którzy mając pewne zasoby pieniężne; otoczeni bowiem troską sumiennego i znającego tutejsze stosunki rodaka, mogą się osiedlić w najodpowiedniejszych miejscowościach, na dobrym kawałku ziemi i stać się w krótkim czasie niezależnymi pod względem finansowym. W takich warunkach nie tylko niemasz się czego obawiać, ale i można mieć nadzieję dorobienia się czegoś, jeżeli Bóg pracy pobłogosławi. Wszelako któż może być tak naiwny, żeby posiadając względny dobrobyt na ziemi ojczystej, zdecydował się na sprzedanie wszystkiego, by rzucać się pod każdym względem w objęcia niepewnego losu.

Stąd wynika, że ci, co są bez grosza, nie powinni puszczać się w świat daleki, a ci znowu, którzy mogliby przybyć tu z zasobem tysiąca koron, nie mają powodu uskarżać się na biedę we własnym kraju, gdyż sądzę, że daleko smaczniejsze być muszą ziemniaki, groch i kapusta na zagonie ojczystym, niż obfitość pszennego chleba i mięsiwa na obcych śmieciach.

Zważywszy jednak, że gorączka emigracyjna ogarnęła prawie wszystkie kraje europejskie, nie wyłączywszy naszego, uważałbym sobie za brak poczucia miłości chrześcijańskiej i narodowej, gdybym nie czynił żadnych starań, by los przybywających do Argentyny ziomków jak najmniej przykrym uczynić, chociażby już tylko dlatego, że jako Polak winienem się opiekować rodakami na znanej mi już obczyźnie, a jako Salezyanin pragnę w ten sposób dać dowód wdzięczności względem naszego narodu, który z takim zapałem od dość dawna wspiera zbawienne dzieło naszego Zgromadzenia, mającego na celu wpośród świata ucywilizowanego odpowiedniem wychowaniem młodzieży wystrzedz ją od zgubnych skutków obecnego przewrotu w społeczeństwie; a w dziewiczych lasach i rozległych puszczach Ameryki na miejscu ciemności i błędu zatknąć sztandar światła i wiary św. Jakie stąd pragniemy odnieść korzyści, oznacza nasze hasło: „*Da mihi animas, caetera tolle.*"

Wszystkie inne narodowości organizują się tutaj, tworząc pomiędzy sobą instytucye opiekuńcze ku ochronie i pomocy swych rodaków przybyłych z Europy. Nasz lud tylko nie może dotychczas liczyć na opiekę ze strony podobnej instytucyi, któraby miała pewne znaczenie w oczach tutejszego rządu. Prawda że nie brak szlachetnych jednostek, które z uszczerbkiem własnego interesu poświęcają się dla dobra naszych wychodźców i chętniebym tutaj wymienił ich nazwiska, gdybym się nie obawiał obrazić wrodzonej im skromności. Lecz nie brak i takich, którzy swą troskę opierają na zbyt egoistycznych zamiarach.

By naglącej potrzebie opieki nad naszymi wychodźcami w pewnej części zaradzić, starałem się działać w porozumieniu z kilku intelligentniejszemi osobistościami, ktore znając już tutejsze stosunki, będąc urzędnikami państwowymi i w bezpośredniej styczności z naszym ludem, mogłyby dużo dobrego zdziałać. Lecz niestety ten i ów rozgniewał mi się, gdy na podstawie pewnych wiadomości radziłem im po przyjacielsku, by przecież dobro ogółu przenosili nad swoje prywatne korzyści, bo byłoby bardzo niesłusznem, by padło ofiarą osobistych widoków nielicznych jednostek, kilka set rodzin. Stąd na pytanie, czyby nie było lepiej skierować prąd emigracyjny w inne odpowiedniejsze okolice, skoro w *Apostoles* powstało już tyle narzekań na biedę, na nieurodzaj żyta, pszenicy i t. d., nie otrzymałem żadnej odpowiedzi. To też by złemu zaradzić wziąłem się do dzieła. Został mi już oddany do mego rozporządzenia obszar 5000 hektarów, na którym osiedlił się Jabłecki, Walas z kilkunastu innemi rodzinami; wszelako chodzi mi o przystępniejsze i korzystniejsze jeszcze warunki dla naszych osadników, względem nabycia ziemi. Mam na oku innych 10.000 hektarów, po uzyskaniu których będę miał w każdym razie dostateczny zapas środków, by najbardziej naglącym potrzebom zaradzić i zcentralizować większą ilość ludzi, by w wspólnem pożyciu jakoś swobodniej im było na obczyźnie. Jest bowiem w tej części Argentyny prócz zamieszkałych w *Misiones*, znaczna ilość grup polskich rodzin porozrzucanych po rozmaitych kniejach, a wzdychających za tem, by się mogli ześrodkować w jednem miejscu i pod opieką swego pasterza chwalić wspólnie Pana Boga.

Ostatnimi czasy odebrałem list od pewnego rodaka z miejscowości zwanej: *Sause corto*, który się pomiędzy innemi tak wyraża: „Chociaż nam się tu dość dobrze powodzi, bo urodzaje mamy dzięki Bogu ładne i spątrznęliśmy po 35 centnarów pszenicy z hektara, to jednakowoż chętnie-

byśmy to miejsce porzucili i udali się w okolice, gdzie ks. Dobrodziej przebywa, gdyż od siedmiu lat, jak tu jesteśmy, nie mieliśmy jeszcze sposobności spowiadać się.“ W tych właśnie dniach odebrałem drugi list mniej więcej tej samej treści. Przedstawiłem moim przełożonym potrzebę odwiedzenia tych biedaków a jeżeli uzyskam pozwolenie, z chęcią udam się do nich.

Jeżeli sprzyjające okoliczności pozwolą mi zgromadzić te odłamki naszego społeczeństwa, przedsiębiorstwo to pod mojem pośredniem lub bezpośredniem kierownictwem o tyle będzie korzystne dla naszych ludzi, że nie będzie utworzone na podstawach spekulacyjnych bądź to prywatnych osób, bądź to osobistości z sfer rządowych, ale raczej będzie miało wyłącznie na względzie zapewnienie moralnego i materyalnego dobrobytu moich ziomków. W celu osiągnięcia pożądanych rezultatów stawiam jako warunek, że każdy dorosły mężczyzna musi zostać członkiem mającego się założyć Towarzystwa wzajemnej rady i pomocy. *Vis unita fortior* twierdzili starożytni, a i my z doświadczenia już wiemy, że daleko łatwiej oprzeć się wszelkim przyciwnościom zjednoczonemi siłami, aniżeli walczyć o byt z osobna i według własnego widzimisię.

Głównym celem Towarzystwa będzie podtrzymywanie uczuć religijnych i narodowych, dzielenie się spostrzeżeniami dotyczącemi rolnictwa i klimatu, a wreszcie opieranie się spekulantom innych narodowości, bogacącym się zazwyczaj potem i krwią naszego ludu.

W *Apostoles Kółko rolnicze* miało być właśnie tarczą ochronną przeciw wszelkiego rodzaju wyzyskiwaczom, ale niestety po moim wyjeździe upadło a obcy nam ludzie, pozakładawszy handle i sklepy, wznoszą gmach fortuny trudem i pracą naszego chłopka. Przykład takiej jedności i opierania się wszelkiego rodzaju oszustom dają nam kwitnące w Brazylii i Argentynie kolonie niemieckie. Taktyka, jaką odznaczają się Niemcy w nabywaniu gruntów ma w sobie coś uderzającego. Tak n. p. gardzą ziemią, jaką rząd im ofiaruje prawie za darmo gdzieś na ustroniu lub w rozległych puszczach, a natomiast osiedlają się na ziemiach nabytych za wygórowaną nieraz cenę, lecz w takich miejscach, gdzie z łatwością mogą pozbyć się tak swoich produktów jako i gruntów w razie, gdyby chcieli wszystko spieniężyć i przenieść się na inne miejsce lub powrócić do kraju. Na podobnem obliczeniu zamierzam oprzeć mój plan zgromadzenia rozproszonych jednostek i kollektywnych odłamków naszej ludności. Łatwiej zawsze przyjść do czegoś w miejscowości, gdzie można wszystko dobrze sprzedać, chociaż się ziemię stosunkowo drogo zapłaci, aniżeli na podarowanym kawałku ziemi, gdzie nic zgoła spieniężyć nie można. Tę niedogodność ma właśnie kolonia *Apostoles* położona w tak odludnem zaciszu, że przy przy braku komunikacyi koszta przewozu produktów na większe targi, pochłaniają prawie ich wartość. Niedogodność ta prawdopodobnie kiedyś usunięta zostanie, jak tylko od kilku lat projektowana kolej stanie się faktem dokonanym, o co usilnie stara się p. gubernator.

Tę jednak właściwość posiada *Misiones*, że obfituje w drzewo i wody do tego stopnia, że większej części osadników dostaje się w udziale kawałek lasu i strumyk. Ale natomiast nie udaje sie tam ani żyto ani pszenica, a bardzo licho jęczmień i owies. Opatrzność widocznie z umysłu nie wyposażyła żadnej okolicy wszystkimi warunkami uszczęśliwienia człowieka na ziemi, by tenże nie przywiązywał się zbytecznie do tych znikomych dóbr życia doczesnego, ale raczej wznosił swe oczy ku Niebieskiej krainie, tej wspólnej ojczyźnie naszej.

Okolica, w której osiedliłem przybyłych kilkanaście rodzin, obfituje w las, lecz natomiast trzeba kopać studnie, gdyż nie posiada wodnych arteryi na powierzchni ziemi. Wszelako nastręcza mi się drugi obszar ziemi, w samejże prowincyi Buenos-Aires, tuż nad reką *Colorado*, która obfituje w ryby a której wody za pomocą kanałów mogą być użyte do sztucznego nawodnienia ziemi podczas posuchy. Okolica ta, około 100 klm. oddalona od portu Bahia Blanca, mającego bezpośrednią komunikacyę i stosunki handlowe z wszystkimi portami europejskimi, jest połączono z tem miastem koleją żelazną. Większa część jednak tej okolicy jest bez lasu, chociaż próby poczynione z plantacyą wierzb, topoli i t. d. w stosunkowo krótkim czasie dostarczyły w obfitości drzewa. Udają się również doskonale drzewa owocowe, mianowicie aprykozy i brzoskwinie, których nasienie powierzone ziemi już po trzech latach stanowi dość pokaźne drzewo a często nawet owocem już jest obarczone. Winograd również doskonale się rozwija; z zasadzonych przezemnie przed dwoma laty kilkunastu szczepów rokuję sobie w bieżącym roku obfity plon, a w przyszłym roku, da Bóg doczekać, myślę mieć własne wino do mszy św. Próby, jakie poczyniłem z winogradem, zainteresowały do tego stopnia okolicznych mieszkańców, że na ich życzenie musiałem sprowadzić z Bahia Blanca, od znanych mi hodowników wina przeszło 5000 szczepów, z których i co dopiero przybyłym Polakom dostało się po kilkadziesiąt. Co do drzew leśnych, to sosny, jodły świerki i t. d. również sporo rosną. Zamierzałem zrobić próby z naszą białą brzozą i olszyną, lecz są to drzewa tutaj całkiem nieznane a zatem i nasienia dostać nie można. Wdzięczny byłbym temu, którby mi przesłał nieco nasienia tych drzew, jak w ogóle nasion, mianowicie warzynowych. Wysłać należy w maleńkich wo-

**

reczkach, umieszczonych w jednej większej torebce nie zaszytej ale tak zawiązanej, iżby ją można z łatwością rozwiązać *).

Główną zaś produkcyą tutejszej ziemi i klimatu jest pszenica (żyto jest całkiem nieznane), którą w same żniwa spieniężyć można. Lucernia stanowi wyborną paszę bydła i udaje się doskonale; raz zasiana trwa 15 do 20 lat, dając rocznie, jeżeli deszcze spadają dość często, cztery do pięć cięć. Również rodzi się kukurudza, jęczmień, owies, ziemniaki i t. p.

Niedogodnością tutejszego klimatu są wiatry peryodyczne, dające się we znaki szczególnie od września do marca. Wiadomość ta pod pewnym względem nieprzyjemna dla tego, co w polu pracować musi, mogłaby być zachętą dla młynarzy, lecz aby i tej ponęcie zadać cios śmiertelny, nadmieniam, że tu wiatraki są zupełnie nieznane a siłą wiatru posługują się mieszkańcy wyłącznie do pompowania wody.

Dla przestrzeżenia przed smutnemi stratami czasu i to nadmienić muszę, że niewłaściwa jest europejska pora wiosenna do wybierania się w podróż do południowej Ameryki, a szczególnie Argentyny, gdyż w ten sposób emigrant przybywa tutaj w czasie, który mu należycie posiewu uskutecznić nie pozwala i tak pierwszy rok jest marnie stracony. Śnieg jest tutaj rzadkiem zjawiskiem; lekkie przymrozki pozwalają całą zimę siać i orać, co w wiosennej i letniej porze trudno uskutecznić z powodu upałów. Zasiew pszenicy, stanowiącej główne źródło dochodu, musi nastąpić w maju co najpóźniej w czerwcu, a zasiew lucerni, niezbędnej paszy bydła i koni, należy już w marcu przywieść do skutku. By więc przybyciem w niewłaściwym czasie nie narazić się na niepowetowane straty grosza i czasu, radzę tym, których żadna perswazya od zamiaru emigrowania odwieść nie może, by się do wędrówki za morze wybierali w miesiącu styczniu, aby w drugiej połowie lutego przybyć mogli na miejsce. Okoliczność ta ma i tę dobrą stronę, że zimą taki mróz styczniowy ochłodzi może w niejednym niebezpieczną gorączkę i wstrzyma go od podróży i od opuszczenia ukochanej ojczyzny oraz skrawka ziemi, zlanej krwią i potem dziadów i pradziadów.

Powyższe uwagi o tyle uważam za korzystne dla naszego ogołu, że przedstawiają korzystną i ujemną stronę emigracyi polskiej do Argentyny. Obawiam się, że wyłożenie mej troski o los naszych wychodźców spowoduje powódź listów, domagających się bliższych informacyi i zapełnionych tysiącznemi, drobiazgowemi zapytaniami. Nie masz n. p. listu, w którymby mnie też nie pytano. ile wynosi podróż z Europy aż na miejsce osiedlenia się. Jest to pytanie, na które mi trudno zazwyczaj odpowiedzieć, gdyż nie mam nic do czynienia z agencyami przewozowemi, a zresztą przecież daleko łatwiej dowiedzieć się w Europie o kosztach podróży aniżeli tutaj w Ameryce, gdzie pieniądze są odmiennej wartości. To tylko powiedzieć mogę, że rząd na własny koszt wysyła na miejsce przeznaczenia przybyłych do Buenos-Aires emigrantów z wszystkimi ich bagażami.

Pomimo najlepszej chęci służenia radą i wskazówkami wszystkim, a mianowicie zacnym naszym Pomocnikom, by jednakże nie wywołać niniejszym listem chorobliwego zapału i nie być zmuszony odpowiadać na listy pisane z ciekawości a nie z świadomej potrzeby, zastrzegam sobie, że pierwszeństwo dam tym, co zgłoszą się na podstawie odpowiedniego świadectwa od miejscowego księdza Proboszcza, w którem to świadectwie powinna być uczyniona wzmianka o przyczynie opuszczenia kraju; wystawianie bowiem siebie i dzieci na niepewny los, uważam za rzecz tak ważną, że nikt nie powinienby do niej przystępować bez zasięgnięcia pod tym względem roztropnej rady swego duszpasterza. Także i na to pozwolę sobie zwrócić uwagę, żeby mi tu nikt nie przyjeżdżał, bez poprzedniego porozumienia się ze mną. Pragnę bowiem stosownie do okoliczności zrobić każdemu pewne uwagi, nad któremi proszę się dobrze zastanowić, głównie dlatego, by uniknąć przykrego zawodu w razie, gdyby działy udzielonego mi terrytoryum zajęte już były.

Zważywszy, że do listu zazwyczaj dołączane bywają znaczki pocztowe, które tutaj przecież żadnego nie mają znaczenia, pozwalam sobie niniejszem zwrócić uwagę, by znaczki te posyłano do zakładu ks. Bosko w Oświęcimiu, gdzie zużyte zostaną w celu przezemnie wskazanym; ja natomiast poniosę koszta wysyłki listów z odpowiedziami. Dla pewniejszego uzyskania odpowiedzi i otrzymania informacyi, proszę robić wzmiankę, czy wysłano do Oświęcimia zaliczkę na odpowiedź. Temu zastrzeżeniu zapewne nikt dziwić się nie będzie, zważywszy, że wysyłka każdego listu kosztuje mnie 20 *centavos*, co na każde 100 listów wynosi 20 *pesos* czyli 40 koron. Kwota ta stanowi mój średni dochód miesięczny.

Na zakończenie niniejszego listu podam dowód łaski nieba, jakiej doznała tutejsza okolica wskutek modlitw poczciwych naszych rodaków. Od pewnego czasu panowała posucha, zasiewy posmutniały a wszyscy z pewną obawą spoglądali na niedalekie żniwa. Było to w dzień zaduszny. W towarzystwie kilku znaczniejszych osób udałem się do kolonii by odprawić naszym ludziom

*) Wysłać można pod następującym adresem:
Rdo. Padre Cynalewski
Santa Rosa de Toay.
Argentina. **Pampa Central.**

Mszę św. Wiatr, odznaczający się w tej porze nieprzerwaną stałością, jakoby ze względu, że Przenajświętsza ofiara odbyć się miała pod gołem niebem, ustał na kilka godzin. Wszyscy koloniści się wyspowiadali w ten sam sposób, jak się to w pierwszych czasach turyńskiego Oratoryum spowiadali chłopcy przed ks. Bosco, na wolnem powietrzu. Nad prowizorycznym ołtarzem urządzono z kółdr pewnego rodzaju baldachim.

Po Mszy i Komunii św. zaśpiewali nasi rodacy :

Boże Abrahamów, wiekuisty Panie!
Oddal tę suszę, widoczne karanie,
Które za grzechy nasze ponosimy,
Zmiłuj się, zmiłuj o deszcz Cię prosimy.

Od czasu wyjazdu mego z *Apostoles* nie słyszałem polskiej pieśni, to też doraźny głos ojczystej nuty, pochodzącej z serc ożywionych wiarą, nadzieją i miłością, wzruszył mnie do tego stopnia, że kilka łez zrosiło biały obrusek ołtarza. Imponujące, tajemniczo dźwięki pieśni zainteresowały moich towarzyszy, którzy się dopytywali o znaczenie tak uroczystego chorału. Powiedziałem, że jest to pieśń błagalna o deszcz, a gdy z niedowierzaniem domagali się — niedowiarkowie — bym orzekł, o ile podobne melodye garstki ludzi mogą wpływać na ustrój i zmianę w przyrodzie, oznajmiłem im, że tutaj głównym czynnikiem jest wiara, która jeżeli według zapewnień Zbawiciela, góry z jednego miejsca na drugie przenosić może, dlaczegóż nie miałaby wywołać pewnych niespodziewanych zmian meteorologicznych w ustroju przyrody? Z uśmiechem niedowiarstwa słuchano moich słów, lecz jakież było ich zdziwienie, kiedy po niespełna jednej godzinie niebo zaciągnęło się czarnemi chmurami i nim zdołaliśmy wrócić do domu, zaczął padać rzęsisty deszcz, rosząc ziemię bez przerwy aż do dnia następnego! Zbytecznem jest nadmieniać, że przez kilka dni głównym przedmiotem rozmów w *Santa Rosa* była skuteczność pieśni polskich. Oby więcej takich skutków szczerej modlitwy wzruszyło i odmieniło zatwardziałe serca tylu niedowiarków i otworzyło oczy ludziom trwającym w dobrowolnem zaślepieniu!

Doszły mnie wiadomości, że niektóre agencye przewozowe, powołując się na moją osobę, szerzą w ten sposób propagandę spekulacyjną. Oświadczam niniejszem, że nigdy nikogo do podobnego postępowania nie upoważniłem i wolę raczej nie odpowiadać na listy, jeżeli mi czas na to nie pozwala, niż upoważniać do tego kogokolwiek, a tem mniej ludzi znanych z swych spekulacyi i nieczystych sprawek emigracyjnych. Należy się zatem mieć na baczności.

Przesyłam ks. Dyrektorowi zbiór fotografii, zdjętych ze zwalisk jezuickich osad misyjnych przeszłych wieków. Niech one świadczą na ziemi polskiej o dzielności synów św. Ignacego. Kwitnące to były osady, pełne życia religijnego i postępu w nauce i sztuce, do jakiego umieli Jezuici doprowadzić ucywilizowanych przez siebie Indyan z licznego szczepu *guaranics*. Zazdrość i nienawiść, podniecana złością świata, zniszczyła świętokradzką ręką te wspaniałe dzieła, te pomniki potęgi cywilizacyi chrześcijańskiej.

Inne liczne fotografie, odnoszące się do moich czynności misyjnych, poślę ks. Dyrektorowi ze stosownemi objaśnieniami, gdy mi tylko na to czas zezwoli.

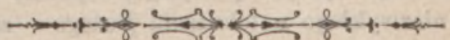
Kościół w S. Rosa di Toay (Pampa Central).

Polecając się świętym modlitwom Przewielebnego ks. Dyrektora i całej Jego rodziny zakonnej w zakładzie oświęcimskim, zasyłam wszystkim Przezacnym Dobrodziejom i Pomocnikom najserdeczniejsze pozdrowienia.

W Jezusie i Maryi

X. Stanisław Cynalewski

Misyonarz.

MISYE SALEZYAŃSKIE

L. Ferri

Potrzeba, założenie i cel „banku trędowatych" w Kolumbii.

(List ks. Ewazego Rabagliati'ego).

Bogotà (Kolumbia), 25go marca 1902r.

Najmilszy Ojcze!

Wiem, jak gorąco pragniesz odbierać częste wiadomości o trędowatych kolumbijskich i dlatego wielkiej doznałem przykrości, słysząc, że listy Salezyanów i Sióstr Najśw. Wspomożycielki Wiernych, zajętych w szpitalach, wpadły w ręce zrebelizowanych oddziałów wojska. Dożyliśmy tutaj czasów, w których buntownicy dopuszczają się w jasny dzień wszelkiego rodzaju gwałtów a przechwytywanie listów stało się poprostu utartym zwyczajem. Trafiają się miesiące tak burzliwe, że wszelka wymiana listów nawet między stolicą a najbliższemi miasteczkami jest niemożliwą a w celu przesłania lazaretom jakiej zapomogi pieniężnej, należy obmyślać coraz to zręczniejsze fortele, inaczej bowiem jałmużna zebrana dla trędowatych żywiłaby i uzbrajała wrogów porządku społecznego. Dotychczas udało nam się jednak rzeczy zawsze tak ukartować, że żadna wysyłka pieniężna z tych dwóch lat nie zaginęła.

Głównym przedmiotem niniejszego listu jest osobliwszy wymysł piszącego, zapewne wynik niezwykłego natchnienia Bożego — założenie w Bogotà *banku trędowatych.* Było to na początku grudnia. Wpatrując się w mglistą przyszłość naszych lazaretów, suszyłem sobie właśnie całymi dniami mózg nad wynalezieniem jakiegoś nowego sposobu uzbierania jałmużny dla naszych drogich trędowatych, gdy w roju najdziwaczniejszych pomysłów dostrzegłem oczyma ducha pewną myśl, którą wszelako zaraz oddaliłem, jak szczyt dziwactwa, jako niesłychaną niedorzeczność. Była to myśl banku trędowatych. Wszelako mimo odrazy, z jaką mysl tę odrzuciłem, bank wracał do głowy, łechtał fantazyę i tak długo w coraz to ponętniejszych kształtach się umysłowi przedstawiał, że w końcu wkradł mu się w łaskę, opanował całego ducha i stał się zamiarem. Postanowiłem go więc przywieść do skutku i skierowałem ku temu celowi różne prace przygotowawcze, jak to wydrukowanie 2000 akcyi w kszatłcie artystycznych dyplomów i wykonanie stosownych afiszów i ogłoszeń, Wreszcie przystąpiłem do wykonania zamiaru, dając znać publiczności o otwarciu nieznanego dotąd banku. Równocześnie *ratione amicitiae* wysłałem parę set akcyi do duchowieństwa, do dobrodziejów naszych i do innych osób bogatych a miło-

siernych. Chwila wystąpienia była trafnie odgadnięta, bo na gwiazdkę zaczęły płynąć liczne ofiary i myślę iż prócz bardzo rzadkich wyjątków wszyscy nabrali ochoty do ciekawego dzieła. Jeden pan przynosił sto *pesos*, inny dwieście; z jednej strony otrzymywałem pięćset, z drugiej wręczano mi cały tysiąc. Gdy wieść o nowej instytucyi gruchnęła po stolicy, kto jeszcze nie miał akcyi, prychodził czemprędzej z pieniędzmi w ręku, a ruch ten tak się wzmógł, że musiano otworzyć w mieście dwie filie. Jesteśmy już na schyłku marca a zapał jeszcze nie stygnie.

Ale jakaż organizacya tego banku? Bank, aby obudzić zaufanie w publiczności i przez to rozszerzyć zakres interesów, musi rozporządzać własnym kapitałem, któryby był naturalną rękojmią przy ewentualnych stratach. Bank osiąga i płaci procenty i ma zawsze jakiś szczególniejszy cel..... Otóż organizacya naszego banku jest nader prosta. Na akcyi odbito na jednej stronie portrety naszego ś. p. ks. Michała Unii i ś. p. ks. Leopolda Mediny, który był pierwszym inicyatorem lazaretów dla trędowatych kolumbijskich, a umarł w Bogotà zeszłego września w młodym wieku, zamęczony pracą i zabity chorobą, jaką się zaraził, pielęgnując w założonym przez siebie szpitalu żołnierzy, chorujących na tyfus. W środku akcyi widnieje wielki napis:— *Bank trędowatych;* po lewej stronie:— *Kapitał: Miliony złożone w skarbie Opatrzności Boskiej;* po prawej: — *Procent: sto od jednego;* niżej; *Bank jest pod protekcyą Opatrzności Boskiej; założony został w pierwszym roku wieku dwudziestego; Cel: Dostarczyć wszystkim kolumbijskim trędowatym schronienia, odzieży i pokarmu; filie pootwierano po wszystkich miastach rzeczypospolitej.* Pod tem wszystkiem umieszczono utartą formułkę akcyjną: — *Pan.. złożył w tym banku kwotę..... na rzecz nieszczęśliwych trędowatych. Dnia.... roku... Kasyer Opatrności Boskiej: Ks. Ewazy Rabagliati, Salezyanin.* U samego dołu znajdują sie różne ustępy Pisma św. odnoszace się do obowiązku jałmużny.

Nowość przypadła Kolumbijczykom do smaku, bank liczy już kilka set akcyonaryuszów a kapitał jego wynosi 150.000 pesos, tj. blizko 750.000 franków. Taki rezultat otrzymano w Bogotà w przeciągu trzech miesięcy. Jak się ukształcą rzeczy, gdy bank stanie się narodowy i zjedna sobie akcyonaryuszów po wszystkich miastach rzeczypospolitej?

Ale jedna myśl pociąga za sobą drugą, jeden wynalazek naprowadza na drogę do innego. Panuje tu wspólny wszystkim narodom ucywilizowanym zwyczaj ofiarowania prezentów rodzicom, przyjaciołom it. d. w pewne wyjątkowe i wybitniejsze dni roku. Otóż akcye bankowe służą wyśmienicie za podobne podarunki. Nadchodzą imieniny ojca lub matki i oto przybiega chłopiec lub dziewczynka, mówiąc:

— „Proszę o akcyę *banku trędowatych* dla mamy lub ojca.“ Prezent jest w jednej chwili gotowy i zapewnie sprawia rodzicom chrześcijańskim większą pociechę, niż pachnące bukiety i inne tego rodzaju upominki. Akcye banku poczęły nawet krążyć w kołach znajomych i przyjaciół i są w obiegu w wszystkich warstwach społeczeństwa. Nawet o duszach czyścowych nie zapomniała przemyślna miłość chrześcijańska w zakupiwaniu akcyi.

— „Dzisiaj przypada rocznica śmierci mej córki,“ mowiła pewna matka. „Zamiast wspaniałych nabożeństw, któreby może dogadzały mej ambicyi, myślę wziąć na imię zmarłej akcyę *banku trędowatych*.“ Jak żywo! zakupienie akcyi nie schlebia pysze, ale zaspokaja serca miłosierne, w które obfituje nasza stolica. Wychodząc z tego chrześcijańskiego punktu widzenia zdajemy sobie sprawę z sumy 750.000 franków, którą złożyła w banku w trzech miesiącach ludność kolumbijska, to znaczy ludność, wśrod której od 30 miesięcy wojna domowa szerzy nędzę i rozpacz, ludność, która nie ma nadziei, aby się warunki te rychło na lepsze odmienić miały. Dla ludzi nie wierzących w cuda i tajemniczą potęgę miłosierdzia chrześcijańskiego lub zarażonych zasadami sobkostwa i pragnieniem dóbr znikomych, fakt ten jest tem większem *dziwem*, ze czynność banku rozciąga się obecnie tylko na miasto Bogotà, które ma setki innych instytucyi dobroczynnych i ubogich rodzin do utrzymywania.

Głównym celem banku jest wzniesienie

licznych lazaretów prowincyonalnych w całej rzeczypospolitej. Kolumbia ma obecnie tylko trzy lazarety dla trędowatych: lazaret *Agua de Dios* w Cundinamarca z 1100 chorymi; w *Contratación* z 800 chorymi i na wysepce *Caño del Loro* w morzu karybskiem z 600 chorymi. Mamy więc zaledwie 2500 trędowatych w lazaretach, chociaż ich ogólna liczba dochodzi do 30000, jak to potwierdził zeszłoroczny zjazd lekarski w stolicy rzeczypospolitej chilijskiej. Gdzież zatem żyje 27.500 trędowatych? Pędzą życie po miastach, po wsiach, po polach, gdzie są w ciągłej styczności ze zdrowymi. Bogaty żyje z własnego funduszu, ubogi żebrze po drodze, po jarmarkach, pod kościołami. Ponieważ ustawy wzbraniają im wstępu do kościoła i nie pozwalają wychodzić w dzień na ulicę, żyją po większej części po polach, zaniedbani pod każdym względem, mianowicie religijnym. Prócz tego w ostatnich chwilach życia rozkładające się ich ciało budzi taki wstręt, że wszyscy ich wtedy opuszczają a biedacy po nędznem życiu umierają bez sakramentów, bez kapłana.

Nie mówiąc już o korzyściach, jakieby zdrowe społeczeństwo zześrodkowania chorych w pewnych ograniczonych miejscach odniosło, wspomnieć wypada, że w szpitalach trędowaci słodziliby sobie życie nauką i pracą a pod okiem poświęconych kapłanów zamienialiby cierpienia swoje na niezwiędłe wieńce chwały wiekuistej. Lazarety miałyby więc nie tylko wielką doniosłość humanitarną, jako instytucye w najwyższym stopniu dobroczynne, ale byłyby zarówno dla licznych kapłanów polem szczytnego i bohaterskiego apostolstwa.

Wyznaję, że wzniesienie tylu lazaretów jest przedsięwzięciem olbrzymiem i wymaga milionowych funduszów. Nie łudzę się więc myślą, jakobym ja je miał przywieść do skutku. Pragnę tylko założyć podwaliny a synowie ks. Bosko z czasem i cierpliwością dokonają dzieła, do którego Pan Bóg ześle ludzi nadzwyczajnych, jeżeli tego zajdzie potrzeba.

Jałmużny dotąd zebrane i dochody *banku* wynoszą 390.000 *pesos*, t. j. około 2.000.000 franków. Większą połowę wydano już na utrzymanie trędowatych a reszta na tenże cel obrócona zostanie. To co zbędzie, skierujemy z przyszłemi ofiarami na budowę pierwszego lazaretu w środku Kolumbii, w Santander. Projekt został opracowany według wskazówek, jakie otrzymałem, zwiedzając w 1898 r. wzorowe lazarety w Norwegii. Osiągnięto już zezwolenie rządu i władz sanitarnych, inżynierowie czekają z planami w ręku, wyglądamy tylko zakończenia wojny i przywrócenia porządku publicznego, poczem niezwłocznie przystąpimy do budowy z ufnością w Opatrzność Bożą, w błogosławieństwo ks. Bosko i pomoc dobrych ludzi.

W końcu jedno zapytanie. Czyby w niektórych miastach europejskich, jak n. p. w Turynie, w Medyolanie, w Paryżu, w Londynie i t. d., nie można pootwierać pomocniczych oddziałów, czyli filii naszego banku? Zdaje mi się, że nie braknie w Europie dusz, któreby się z wielką gorliwością zajęły tem dziełem na korzyść najnieszczęśliwszych istot na świecie, jakiemi są bez wątpienia biedni trędowaci. Jeżeliby się to okazało możliwem, tobym prosił wszystkich dyrektorów domów salezyańskich, istniejących w Europie, Ameryce, Afryce i Azyi, aby się raczyli zająć nadsyłaniem mi składanych w tym celu ofiar. W liście należy podać dokładnie imię i nazwisko ofiarodawcy, aby były wpisane do osobnego albumu i aby można wystawić odpowiednią akcyę. Ktoby chciał zawrzeć bezpośrednie listowne stosunki z bankiem, powinien adresować listy i przesyłki, jak następuje: *Ks. Ewazy Rabagliati, Kasyer Banku trędowatych*, BOGOTÀ, KOLUMBIA — AMERYKA POŁUDNIOWA.

Tą razą nie piszę o rewolucyi, by listu zbytnie nie przedłużać i aby uwagi czytelników nie odwracać od głównego przedmiotu pisma. Drogi Ojcze! pobłogosław temu nowemu dziełu salezyańskiemu i wspieraj nas modlitwą.

Najprzywiązańszy syn *in Corde Jesu*
Ks. EWAZY RABAGLIATI.

Z łask duchownych.

Nadsyłam uwiadomienie i podziękowanie Najsłodszemu Sercu Pana Jezusa i Najśw. Maryi Pannie, Wspomożeniu Wiernych, za łaskę, której zeszłego miesiąca doznałem. Mąż mój, który marne życie prowadził, zmienił się w przeciągu ośmiu dni do tego stopnia, iż poszedł do spowiedzi i teraz żyje ze mną bardzo uczciwie...

J. K.

***

Marya pociesza rodzinę.

Zachorowałem tak ciężko, iż mimo tego iż jestem ojcem licznej rodziny, nie mogłem pracować pięć miesięcy. Sześć razy badali mnie lekarze a w końcu dwóch oznajmiło mi, iż bezwarunkowo jest potrzebna niezwłoczna operacya, która jeśli nie nastąpi do czternastu dni, to nastąpi śmierć. Stroskana rodzina przeraziła się tą wiadomością i poleciła mnie Najśw, Wspomożycielce Wiernych. Ja tymczasem udałem się do Krakowa do szpitala. Pomodliwszy się wprzód przed Matką Boską cudowną, poleciwszy się Jej opiece i przyrzekłszy ogłosić całą sprawę we *Wiadomościach Salezyańskich*, jeśli operacya pomyślnie wypadnie, poddałem się badaniu medyków. Dwóch lekarzy i p. profesor oznajmili mi, iż operacya nie jest potrzebna i wróciłem do domu rodzinnego, czując się zdrowszym niż przedtem. Za to niech będą po wszystkie wieki dzięki Wspomożycielce Wiernych, której opiece się nadal oddaję w tej nadziei, iż mię całkiem uzdrowi. Posyłam skromną ofiarę (2 k.) na Mszę świętą i proszę OO. Salezyanów o nowennę na moją intencyę.

Osielec (Galicya), 23go października 1902 r.

J. G.

***

Ja niżej podpisany ośmielam się niniejszem złożyć jak najserdeczniejsze podziękowanie i publicznie całemu światu ogłosić, że jeszcze przenigdy nie słyszano, aby ktokolwiek uciekając się do Ciebie, o Maryo, nie miał być wysłuchanym. Tak jest, moi drodzy Współczytelnicy *Wiadomości Salezyańskich* ja wam za to zaręczam i w dowód wiarogodności podaję niżej podpisane moje imię i nazwisko. Może się jeszcze nikt w trudnych położeniach nie znajdował. Już mi się zdawało, tak że mi przyjdzie marnie zginąć w tym stanie, w który się przypadkiem dostałem i Bóg mnie ostro doświadcza i prośb mych nie wysłuchuje. I oto w tej najkrytyczniejszej chwili zsyła mi Bóg przez potężną Wspomożycielkę Wiernych ocalenie i pociechę, za co tu dzisiaj jak najpokorniej dzięki publicznie składam. Nie tylko w tym jednym przypadku ale, można powiedzieć, codziennie doznaję cudownej opieki tej Wspomożycielki Wiernych. Nie wymieniając już tych wielu innych łask, dodaję że niepojęta jest moc, niewyczerpane źródło

łask tej Wspomożycielki naszej i że niezgłębione jest morze Jej dobroci. W każdej Jej łasce jest namacalna i widoczna wielka dobroć i do tego miłość tak wyniosła, tak gorąca i powszechna, że wszyscy bez wyjątku, którzy to czytać będziecie a znajdujecie się w jakiem utrapieniu, wołam tutaj do was: udajcie się z ufnością o pomoc i pociechę do tej, która nikogo nie opuszcza i nikim nie gardzi w jego niedoli ale zawsze, zawsze posyła Anioła pociechy. Zawsze ma ucho nakłonione na głos modlitwy naszej, zawsze jest gotową nieść pomoc choćby i w jak najtrudniejszem położeniu. Nienadarmo dał Jej św. Kościół przydomek Pocieszycielki utrapionych i Wspomożycielki Wiernych. Ona z tego tytułu nie tylko korzysta ale (wybaczcie mi to, drodzy współczytelnicy, że w swym zapale używam tego śmiałego wyrażenia) Ona go nadużywa.

Podnoszę jeszcze raz głos mój i wołam: Cześć Ci, o Maryo, chwała Tobie, o Ty jedyna nasza obrono w najcięższych chwilach naszych osłodo, Orędowniczko nasza przed sprawiedliwym Bogiem! nie opuszczajże nas i nadal, lecz popieraj dzielne sprawy i trudy nasze, nie opuszczajże nas, o Maryo Matko nasza, teraz i zawsze a osobliwie w godzinę śmierci naszej.

Dzieckowice (Górny Śląsk), dnia 11. grudnia 1902.

PIOTR FIGURA.

***

Wywięzując się z uczynionego przyrzeczenia, składam publicznie najserdeczniejsze podziękowanie Najsłodszemu Sercu Jezusowemu i Najświętszej Maryi Pannie, Wspomożycielce Wiernych, za otrzymane łaski, będąc przekonana, że ile razy udawałam się do Matki Najśw. zawsze ma prośba była wysłuchana. Otóż gdy Matka moja zapadła na zapalenie płuc a lekarz wątpił o jej wyzdrowieniu, udałam się do Matki Boskiej, Wspomożycielki Wiernych. Matka moja zdrowa jest i jeszcze chodzi do kościoła a już ma 76 lat. Wkrótce potem doznałem drugiej łaski od Matki Najświętszej; byłam w trudnem położeniu i obawiałam się śmierci; posłałam zaraz męża do Oświęcimia z prośbą o modlitwy z ofiarą na Msze św. do Najświętszej Maryi Panny, Wspomożycielki Wiernych, i oto szczęśliwie powiłam chłopca zdrowego.

Ale na nieszczęście chłopiec ten rozchorował się na chorobę świętego Walentego. Wtedy wzięłam obrazek Matki Najśw., który otrzymałam z Oświęcimia, i włożyłam go chłopcu na piersi i oto choroba wnet go opuściła.

Marklowice, (Śląsk Austryacki) dnia 8. grudnia.

JÓZEFA ADAMECKA.

***

Wywiązując się z danego przyrzenia, składamy publicznie, z sercem przepełnionem wdzięcznością, najpokorniejsze dzieki i cześć Najsł. Sercu Jezusowemu i Najśw. Maryi Pannie, Wspomożeniu Wiernych, za szczęśliwe przebycie choroby. Córka moją zachorowała ciężko i niebezpiecznie. Udaliśmy się wtedy z zupełną ufnością do Najśw. Maryi Panny, Wspomożenia Wiernych, i zarazem prosiliśmy OO. Salezyanów o odprawienie na jej intencyę Mszy św. i nowenny. Ponieważ po odprawieniu nowenny córka moja w krótkim czasie przyszła zupełnie do zdrowia, proszę Wielebnych Ojców o Mszę św. dziękczynną i ogłoszenie tej łaski w *Wiadomościach Salezyańskich.*

Polecając nadal córkę moją, siebie i całą rodzinę modlitwom dziatwy salezyańskiej, posyłam na tę intencye 5 m. w liście rekomendowanym.

Wąbrzeżno (Prusy Zachodnie), 26. grudnia 1902.

M. KAMIŃSKA.

***

Chorowałam siedm miesięcy na niebezpieczną chorobę, na spuchlinę wewnętrzną i na poruszenie macicy. Byłam tak słaba, że mi się zdawało że już konam. Zawołali mi lekarza, ktory mi nic nie pomógł i choroba nie ustępowała. Dopierom się udała do tej Niebieskiej Lekarki, Matki Boskiej, Wspomożycielki Wiernych, i we wrześniu b. r. posłałam 3 korony z prośbą o Mszę św. o podźwignienie mnie z tej niebezpiecznej choroby. Gdy otrzymałam odpowiedź, że Mszę św. odprawiono 2go października b. r. i w tym dniu rozpoczęto nowennę, poczęło mi się lżej robić i choroba ustępowała ode mnie jak chmura pędzona wiatrem. Dziś jestem zupełnie zdrowa, za co składam publiczne dzięki Niebieskiej Królowej, Najśw. Maryi Pannie, Wspomożeniu Wiernych, bo jestem najmocniej przeko-

nana, że tylko Ona mnie z tej choroby podźwignęła. Proszę to umieścić we *Wiadomościach Salezyańskich.*

Sromowce Niżne (Galicya), 30go listopada 1902 r.

MARYA REGIEROWA.

***

Wstyd mnie niewypowiedziany, że już tak dawno, jak nic nie posłałam na cele salezyańskie, ale Bóg widzi, że mi to jest obecnie niemożebne, chociaż winnam podziękować Panu Bogu za wielką łaskę, jaką otrzymałam. Oto dzieci moje, zwaśnione do najwyższego stopnia, po odprawieniu nabożeństwa w tym celu, aby się pogodziły, cudem prawie z wielką łatwością podały sobie ręce do zgody i znów żyją w miłości rodzinnej, a zdawało się, że się chyba nigdy nie pogodzą. Niech Bogu będą za to niewysłowione dzięki.

Galicya.

N. N.

***

Najpokorniejsze dziękczynienia postanowiłem złożyć Najsł. Sercu Pana Jezusa i Najśw. Maryi Pannie, Wspomożeniu Wiernych. Za ich to przyczyną przyszłam do zupełnego zdrowia. Nie mając słów do wyrażenia wdzięczności Najśw. Pannie za doznane łaski, przesyłam skromną ofiarę 5 marek; z tych 3 na odprawienie Mszy św., resztę na cele salezyańskie.

Münsterwald.

HELENA WOJTASZEWSKA.

***

Ja niżej podpisany zachorowałem na bardzo niebezpieczną chorobę gardłową. Doktorzy mnie opuścili; jeździłem do Krakowa do operacyi, ale mnie nie przyjęto. Udałem się zatem z całą ufnością do Najśw. Panny, Wspomożycielki Wiernych, i czuję się znacznie zdrowszy. Posyłam przekazem 5 koron na podziękowanie Panu Bogu i Najśw. Pannie Maryi, Wspomożeniu Wiernych.

Klimówka (Galicya), 1go grudnia 1902 r.

SZYMON KRUKAR.

***

Dziękują Najśw. Maryi Pannie, Wspomożeniu Wiernych, za doznane łaski i przesyłają ofiary na Msze św. lub na cele salezyańskie a mianowicie na zakład oświęcimski także następujące osoby:

Paweł Kapral, *Kopanina* (Górny Śląsk); Antoni Kaczorowski, *Września* (Wielkie Księstwo Poznańskie); Antoni Mrowiec, *Zabłocie* (Galicya); Aurelia A., *Siemikowce* (Galicya); Teodor Kłosa, *Rudahammer* (Górny Śląsk); S. Chojnacka, *Poznań*; Zofia Magdówna, *Lwów*; Marya Haniewska; N. N.; p. Langer, *Bukwitz*; Jan Pukała, *Pleszewo* (Wielkie Księstwo Poznańskie); Jan Gałka, *Bystra* (Galicya); Stanisław Pilecki, *Tarnopol* (Galicya); Konstanty Kołodziej, *Przemyślany* (Galicya); Jan Sutkowski, *Rostoka* (Galicya); Marcin Szypura; Józef Zamanek; Paweł Sieja; Barbara Suchanikowa; Jakób Kras; Wincenty Holewa; Leon Ruszczycki; Aleksander Cibor; Jan Dziubek; Jan Kuczeryczka. p. Kropińska; Zofia Błażejowska; A. M. K., *Trzebinia* (Galicya); Stanisława Jezierna, *Grabów* (Wielkie Księstwo Poznańskie); Julia Konikiewiczowa, *Koropiec* (Galicya).

OŚWIADCZENIE.

Niniejszem oświadczamy uroczyście, że w poczuciu zupełnego posłuszeństwa dla dekretów papieskich, a mianowicie w myśl dekretów Ojca św., URBANA VIII., *z 13 marca 1625 i 5 lipca 1634 w sprawie wypadków cudownych, poddajemy całą treść pisma niniejszego wyrokom św. Kościoła katolickiego, i że wszystkim cudom i nadzwyczajnym zdarzeniom, opowiedzianym przez nas w dobrej wierze, o których Kościół św. jeszcze nie zawyrokował, jedynie tylko ludzką przyznajemy wiarogodność, nie wyprzedzając ani przesądzając orzeczeń Stolicy świętej, której zawsze i wszędzie chcemy okazać uległość i posłuszeństwo.*

Redakcya.

ŻYWOT
X. biskupa Alojzego Lasagni
MISYONARZA SALEZYAŃSKIEGO.

Dzień 6ty listopada 1895 r. — Rodzina *Lasagna*. — Urodzenie się Alojzego. — Pierwsze objawy krwistego temperamentu. — Wrząca kąpiel. — Cudowne ocalenie.

W roku 1895 straszny, nadzwyczajny wypadek wywołał mocne i bolesne wstrząśnienie w świecie ucywilizowanym: wiadomość o okropnej katastrofie obiegła w okamgnieniu drogą telegraficzną obie półkule, przechodziła z ust do ust i krążyła długo między ludami chrześcijańskimi. Dnia 6go listopada dwa pociągi, posuwające się z największym pędem na jednym i tym samym torze między stacyami Juiz de Fora i Mariano Procopio w brazylijskim stanie Minas Geraes, zderzyły się tak gwałtownie, że specyalny wagon pierwszej klasy uległ zupełnemu zdruzgotaniu, sześciu podróżnych zginęło gwałtowną śmierci a czterech odniosło ciężkie rany. Padli trupem ks. Alojzy Lasagna, tytularny biskup Tripoli i inspektor misyi salezyańskich w Urugwayu i Brazylii, młody ksiądz jego kapelan i cztery zakonnice Najświętszej Maryi Panny, Wspomożycielki Wiernych. Należeli oni do zastępu dzielnych misyonarzy, udających się w te dalekie kraje nie dla poszukiwania złota i w nadziei zysku, lecz z zamiarem założenia szkoły rolniczej dla chłopców i dwóch zakładów wychowawczych dla dziewcząt.

Biskup był ich przełożonym i prowadził ich na nowe pole pracy. Czy on się oddawał wychowaniu młodzieży czy nawracaniu i cywilizowaniu biednych dzikusów, błądzących po dziś dzień, jak dzikie zwierzęta, po dziewiczych lasach amerykańskich, zawsze, przez całe życie pełnił najwznioślejsze apostolstwo. Poświęciwszy się szerzeniu wiary i oświaty, padł jako męczennik, w samej sile wieku, bo mając lat 45, a padł w chwili, gdy niepożyta energia jego rozwijała czynność zakreśloną bardzo szerokiem kołem najróżniejszych dzieł i instytucyi. Przedwczesna i niespodziana śmierć jego pogrążyła w smutku i żalu licznych przyjaciół i wielbicieli; Ameryka i Europa gorzko go opłakiwały, a pogrzeb jego, nabożeństwa, jakie za duszę jego odprawiono, przypominały uroczyść i niewypowiedziany smutek pierwszych dni po śmierci naszego drogiego Ojca ks. Bosko. Tego to właśnie człowieka życie pragnę skreślić na pociechę jego współbraci i ku zbudowaniu wiernych.

Alojzy Lasagna urodził się w niedzielę 3go marca 1850 r. w Montemagno we włoskiej prowincyi Aleksandryjskiej. Jak z daty tej wnioskować możemy, nie należał on do rzędu wybranych, którzy krótko po wystąpieniu ks. Bosko zaciągnęli się do szeregu jego współpracowników. Gdy Alojzy ujrzał światło dzienne, nasz drogi Założyciel był już pokonał wielką część owych nadzwyczajnych trudności. któremi spodobało się Opatrzności Boskiej już na początku jego śmiałych przedsięwzięć hartować jego ducha i utwierdzać jego cnoty: a kiedy młody Lasagna, idąc wiernie za głosem Bożym, wstąpił do hufca, na którego czele stał nasz Założyciel, imię księdza Bosko było już chlubnie znane, jeżeli nie na całym świecie, to w każdym razie w Piemoncie; zaś Oratoryum Salezyańskie na Valdocco było już rozwinięte i wzrastało z każdym dniem.

Lecz młodzieniaszek, którego Pan Bóg, *condens in eo naturam et gratiam* (św. Augustyn), obdarzył rzadkiemi zdolnościami i wyjątkową łaską, miał wkrótce stanąć na szczycie cnoty i niezmordowany w pracy na niwie salezyańskiej, miał wkrótce dorównać zasługami starszym braciom i ściągnąć nowe potoki blasku i chwały na Zgromadzenie założone przez św. Wincentego a Paulo dziewiętnastego wieku. Jego dość wielkie sioło rodzinne Montemagno, położone na szczycie wysokiego pagórka, należy do dyecezyi Casale Monferrato. Z masy zbitych domów wy-

staje warowny zamek, dawna siedziba baronów Cavalchini i kościół parafialny, do którego prowadzą wspaniałe schody kamienne. Wioska ta liczy przeszło 4000 mieszkańców i słynie z wybornego wina, które nawet za granicą bywa poszukiwane. Nadto historya przekazała nam na jej chlubę imiona kilku jej synów, którzy okryli się sławą czy to w dziedzinie literackiej i prawniczej, czy to na polu bitwy. Ale nikt nie okrył jej taką chwałą, nikt jej tak nie wsławił na całym świecie, jak chłopię, którego przyjście na świat zapisano w kronikach miejscowych dnia 3go marca 1850 r. Gdy ono wyrośnie i z biegiem czasu zostanie biskupem a ręka Opatrzności poprowadzi je w dalekie kraje, wszędzie i zawsze towarzyszyć mu będą rzewne wspomnienia lat dziecinnych i pogodnego nieba monferackiego. Uroczy krajobraz rodzinnych pagórków wryje się głęboko w dziewiczem sercu i przyczyni się niemało, że tak powiem, do takiego rozszerzenia widnokręgów swego apostolskiego posłannictwa, że nikt nie dojrzy ich granic.

Ojciec jego Sebastyan Lasagna uprawą kawałka roli i pilnowaniem gospodarstwa zapewnił rodzinie średni dobrobyt. Był to człowiek dawnego pokroju, nieskażonych obyczajów, obcy wszelkim światowym zabawom i gorliwy chrześcijanin, który oddziedziczył po dziadach zaszczytne, nieskalane imię i trwał wiernie przy rodzinnych tradycyach pobożności i cnoty. Mieszkańcy wioski Montemagno wspominają do dzisiejszego dnia, jak Sebastyan Lasagna szczycił się należeniem do arcybractwa św. Michała, którego kilkakrotnie obrany został przełożonym i z jakiem przejęciem się ku zbudowaniu całej parafii śpiewał godzinki po nabożeństwach.

Zaślubiwszy sobie zacną i uczciwą pannę Terezę Bianco z Castagnole d'Asti, miał z niej dwóch synów, Alojzego i Józefa. Narodzenie się pierwszego dziecka napełniło rodziców radością, a poniewaz młodzi małżonkowie byli poważani w całej okolicy, kochani bardzo przez sąsiadów i krewnych, przeto trudno wyrazić, z jakim zapałem przyjęta została ta dobra nowina. Wielu znajomych, mianowicie mnóstwo kobiet, poszło natychmiast powinszować rodzicom i obejrzeć nowonarodzonego. Nazajutrz udzielił mu sakramentu chrztu św. kapłan wielkich cnót i niepospolitych zasług, ks. Klemens Clivio; rodzicami chrzestnymi chłopca, któremu nadano imiona Alojzy, Franciszek, Piotr, byli Franciszek Rinetti z Montemagno i Marya Bianco z Castagnole. Miłość ojcowska i macierzyńska dla pierworodnego syna spotęgowały się znacznie, gdy chrzest św. uczynił go dzieckiem Bożem i członkiem Kościoła katolickiego. Duch św. wlał w duszę jego wraz z wiarą taką obfitość łask duchownych, że to dziecię, przyszedłszy do lat, uczuł nieprzepartą chęć poniesienia wszelkich ofiar i poświęcenia nawet swego życia, aby nieszczęśliwym dzikusom, których tak pokochał, udzielić dobrodziejstwa wiary św. i obmyć ich dusze wodą chrztu św. Rocznica jego przyjęcia na łono Kościoła nie przemijała nigdy niespostrzeżenie: tego bowiem dnia składał Panu Bogu najgorętsze dzięki za tak wielką łaskę i ponawiał z właściwym sobie zapałem uroczyste śluby. Kiedy wyświęcony na księdza sprawował po raz pierwszy ofiarę Mszy św. w kościele parafialnym w Montemagno, a zwłaszcza gdy konsekrowany na biskupa z ambony tejże świątyni natchnionemi słowy przemawiał do swych ziomków, wspomniał on, że i jemu udzielono przed laty w tym kościele sakramentu Chrztu św. i oświadczył głośno, że Chrzest św. był pierwszem ogniwem długiego łańcucha łask niebieskich, jakiemi go Sobie Pan Bóg tak ściśle przywiązał.

Dziecię rosło szczęśliwie i było rozkoszą rodziców i wszystkich, którzy się doń zbliżali: pierwsze brzaski jego potężnego umysłu szły krok w krok za objawami wielkiej dobroci serca i żywego temperamentu, które i w późniejszym wieku zawsze go cechowały. Lecz w tej ziemskiej pielgrzymce radości i smutni szybko po sobie następują. Alojzy liczył zaledwie dwa lata, kiedy się zdarzył groźny wypadek, który go o mało życia nie pozbawił.

Z powodu nadzwyczaj krwistego temperamentu nie mogła go matka żadnym sposobem mieć ciągle przy boku; skakał po całym pokoju, biegał z jednego kąta do drugiego, wszystko chciał obejrzeć, wszystkiego się dotknąć; to wybiegał na podwórze i bawił się w najróżniejszy sposób z innemi dziećmi, to wpadał do domu i obsypywał starszych pytaniami tyczącemi się wszystkich nowych rzeczy, na które spoglądał, i zdumiewał każdego niezwykłem na swój wiek rozwinięciem

władz umysłowych. Trudno było powściągnąć tę nadmierną ruchliwość; napomnienia matki tyle skutkowały, że chłopiec się nieco uspokajał a po chwili zrywał się i z tem większym zapałem oddawał się zabawom. Ileż niepokoju musiało takie fizyologiczne usposobienie syna troskliwej matce przysporzyć! Lękając się na każdym kroku jakiego wypadku, dokładała wszelkich usiłowań, aby go nie spuszczać z oka; lecz często najlepsze chęci nie mogą zapobiedz nieprzewidzianym, bolesnym zdarzeniom.

Pewnego dnia poczciwa Tereza była zajętą praniem, a dziecko oddawało się swobodnie swym grom, wiercąc i kręcąc się nieustannie po kuchni. Gdy niewiadomo dla jakiej przyczyny matka zmuszona była oddalić się na chwilę, mały Alojzy, cofając się prędko tyłem, uderzył o stojący przy ognisku kocioł i, straciwszy równowagę, wpadł do wrzącej wody. Usłyszawszy przeraźliwe krzyki, przybiega biedna matka i o mało co nie odchodzi od siebie na straszny widok, który się oczom jej przedstawia. Jednakowóż miłość macierzyńska przywraca jej przytomność umysłu. W mgnieniu oka wyciąga z wody dziecko tak okropnie poparzone, że nawet skórę w fatalnej kąpieli zostawiło. Potem zalewa się łzami, wydaje żałosne jęki i krzyczy rozpaczliwie o pomoc: przybiegają sąsiedzi, litują się nad dzieckiem i nad matką, a nie wiedząc co poradzić, sprowadzają lekarza, który owija poparzonego chłopczyka w watę i ma o nim najtroskliwsze starania. Lecz ponieważ poparzenia były bardzo głębokie a ciało było okryte jedną wielką raną, najmniejsze poruszenie wstrzymywało i utrudniało gojenie; przytem chłopczyna żadnym sposobem cicho leżeć nie mógł tak, iż zdawało się, że gangrena jest nieunikniona.

Cudu zaiste było potrzeba, aby dziecinie zdrowie przywrócić i łaskę tę wyprosiły u Najświętszej Maryi Panny gorące modlitwy stroskanego ojca. Gdy ks. Lasagna, dostąpiwszy godności biskupiej, odwiedził później swe rodzinne sioło i opowiadał zdarzenie to ludowi zebranemu na podwórzu ojczystem, przypisał wyzdrowienie swoje potężnej Wspomożycielce Wiernych. Wielu naocznych świadków potwierdziło ze łzami prawdziwość słów jego, dodając różne szczegóły, które jemu były nieznane.

Zaledwie nasz Alojzy po przebytych cierpieniach zaczynał powracać do sił, inna choroba zagroziła znowu życiu jego. Ale pomimo iż się całe ciało pokryło jątrzącymi się wyrzutami, i tą razą został jakoby cudownie uleczony. Zły duch przewidywał może, iż ten późniejszy kapłan i sługa Boży wyrwie mu niezliczoną ilość dusz i poprawdzi je do Bogu; dlatego zaostrzył na niego swoją broń piekielną, lecz nic nie wskorał, bo wszystkie jego ciosy odbite zostały przez Tę, która jest groźna jak wojsko w szykach bojowych: *terribilis ut castrorum acies ordinata.*

ROZDZIAŁ II.

Wzrasta w leciech i łasce Bożej. — Wychowanie rodzinne. — Szkoła wiejska. — Skutki żywości. — Potok *Grana*. — Pierwsza Komunia św. — Ma we wszystkiem pierwszeństwo.

Cierpienia fizyczne, które już przed rozwinięciem się tego cudnego kwiatu śmiercią mu zagrażały, spotęgowały jeszcze w sercach czułych rodziców miłość dla ich dziecka. Pomimo iż drugi syn, który w tym właśnie czasie na świat przyszedł, wymagał także starań niemało, czuwali jednak troskliwi małżonkowie dniem i nocą z taką pieczołowitością przy łożu małego Alojzego, iż zdawaćby się mogło, iż przeczuwali chwalebną przyszłość, która mu była zgotowana.

Później, ile razy matka, wychodząc z domu, zabierała synka ze sobą, krewni i znajomi stwierdzali z radością, że przebyte choroby i zniesione cierpienia w niczem nie przyćmiły bystrego umysłu ani krwistości jego nie zmiejszyły. Owszem mówiono, że ból uszlachetnił rysy anielskiej twarzyczki, której złociste włosy i iskrzące się oczy powabniejszy nadawały wyraz. Byli tacy, którzy przyrównywali go do Dawida, o którym napisano w Piśmie św., iż miał rude włosy i urodziwą powierzchowność: *erat autem rufus et pulcher aspectu.*

Pan Bóg zatem umieścił Alojzego w szczęśliwem kółku rodzinnem, gdzie oddychał atmosferą prawdziwie chrześcijańską. Łatwo mu więc było przejąć się pobożnością i zasadami katolickiej moralności, której uczono go na każdym kroku więcej dobrym przykładem, aniżeli słowami. W tym błogosławionym domu ani jednego razu nie był świadkiem złego uczynku, nigdy wyraz nieskromny nie zamącił spokojności

umysłu ani nie skalał niewinności jego serca. A jeśli czasem miłość rodzicielska opierała się jego woli i nie czyniła zadość dziecinnym zachciankom, chłopiec nie dąsał się i nie płakał. Od matki czułej ale stanowczej i od ojca bogobojnego odebrał pierwsze wychowanie, którego wspomnienie pozostało mu drogiem i niezatartem przez całe życie.

Aby nauką uzupełnić wychowanie domowe, trzeba było wkrótce posyłać małego Alojzego do szkoły. I tu Opatrzność okazała się względem niego hojna w łaskach i dobrodziejstwach, gdyż zrządziła, że powierzony został człowiekowi uczciwemu i roztropnemu. Imię Karola Berry wyryło się głęboko w sercu ks. biskupa Lasagni, który już w dziecinnym wieku potrafił ocenić miłość i poświęcenie, z jakiemi nauczyciel ten zajmował się kształceniem jego umysłu i serca. Młodzież szkolna podzielona była na trzy oddziały tak, że dzieci nie umiejące ni czytać ni pisać pobierały nauki wspólnie z chłopcami, którzy sobie już byli zdobyli pewien zasób wiadomości i to urządzenie utrudniało należyte oświecenie młodzieży. Pomimo tego młody Alojzy nadzwyczajne czynił postępy i wnet zajął między współuczniami pierwsze miejsce.

Nie można jednak przemilczeć, iż cierpliwość nauczyciela była nieraz wystawiona na ciężkie próby z powodu ognistego temperamentu Alojzego, który przez swoją niesłychaną żywość naraził się kilka razy na przykre wypadki. Pewnego dnia chcąc wybrać z jakiegoś gniazda pisklątka, wdrapał się na wysokie drzewo, lecz w chwili, gdy wyciągał ręce, żeby pochwycić inną gałąź, złamała się raptownie ta, na której się znajdował. Był on na tyle zręczny, że spadając, uczepił się rękoma pnia, ale sił mu zabrakło da utrzymania się na drzewie i z wielką szybkością zesunął się aż do samej ziemi. Szczęściem nie wiele ucierpiał i podziękował Matce Boskiej, że cało wyszedł z tej przygody. Inną razą w czasie największych upałów kilku kolegów, wychodząc ze szkoły, namówiło go, aby poszedł z nimi wykąpać się w strumieniu Grana, który od północy pagórek Montemagno oblewa. Alojzy, nie zastanawiając się wcale nad następstwami takiego czynu, przystał odrazu na szaloną propozycyę, z właściwym sobie zapałem pobiegł na brzegi potoku i rzucił się w najniebezpieczniejsze głębiny. Nie umiejąc pływać, byłby niechybnie utonął, gdyby przechodzący wieśniak nie był spostrzegł niebezpieczeństwa. Wyciągnięto go z wody i zemdlonego odniesiono strapionym rodzicom. Ale nie poszła w las nauka: Alojzy przyrzekł uroczyście nadal złych rad nie słuchać i poprawić się z roztrzepania i lekkomyślności.

(Ciąg dalszy nastąpi).

PIERWSZE

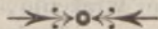
DWUDZIESTOPIĘCIOLECIE

ORATORYUM SALEZYAŃSKIEGO,

założonego przez

X. Jana Bosko.

Napisał X. Jan Bonetti.

Rozdział XXXI.

(Ciąg dalszy).

Silny zastęp Gwardyi narodowej czuwał nad ładem i salwami karabinów nadawał uroczystości ton bardzo poważny. Z tymi doświadczonymi weteranami chciała iść w zabiegi straż oratoryańska, słynna z swych strzelb, obnażonych z luf. Dla tych i innych sprzyjających okoliczności, święto nabrało charakter tak osobliwy i rzadki, że z pociechą dusz nabożnych szło w parze wielkie zdziwienie ludzi nawet światowych.

Wieczorem przybyli do Oratoryum członkowie komitetu loteryjnego, różni przedstawiciele duchowieństwa i patrycyatu turyńskiego i wiele innych osób, które były wszelkiemi siłami wspierały budowę nowego kościoła. Ks. Bosko zaprowadził ich po nabożeństwie do przystrojonej sali, w której dawniej odprawiano funkcye kościelne, i zabrawszy głos, zestawił w grubszych rysach ich działalność, pochwalił ich zabiegi i poświęcenie się tak zbożnemu przedsięwzięciu i natchnionemi słowami wykazał, jak to poświęcenie nowej świątyni jest osiągnięciem celu, otrzymaniem skutku tylu starań, trudów, wysiłków. Wreszcie przemówił do ich uczucia i zapewnił ich, że

z wdzięczności za tak skuteczną pomoc i poniesione w tym celu trudy i cierpienia, nie obsypie ich złotem, którego nie posiada, ale wraz z chłopcami swego Oratoryum zanosić będzie do miłosiernego Boga modły, aby On im błogosławił za życia i uwieńczył nieśmiertelną chwałą w niebie.

Po serdecznej przemowie ks. Bosko chłopcy jego wykonali bardzo piękny utwór kościelny sławnego kompozytora Józefa Blanchi'ego. Przypominamy sobie, że piętnastoletni chłopak imieniem Secondo Pettiva odśpiewał w tym utworze tak wzruszający ustęp solowy, że okrył chwałą siebie i cały chór, wywołując rzęsiste oklaski.

Przy tej okazyi ks. Bosko rozpromieniony niezwykłą radością, zdawał się być odziany majestatem proroka Dawida, który w czasie przenoszenia Arki Przymierza grał i śpiewał wśród swego ludu. Bo chociaż w owych dniach był pochłonięty tylu sprawami, miał jednak chwile natchnienia, w których ułożył odę tak rzewną i zastosowaną do okliczności, że wywarła najmilsze wrażenie, gdy ją pewien chłopiec imieniem ks. Bosko, jego pomocników kapłanów i jego młodzieży odczytał.

Na wspomnianą uroczystość ks. Bosko zaprosił też burmistrza turyńskiego, który był mężem tak religijnym i przywiązanym do ks. Bosko, że najchętniej byłby jego pragnieniu zadość uczynił, gdyby szczególniejsze okoliczności nie były stanęły temu na przeszkodzie. Oto jak o nich pisze do ks. Bosko dnia 18go czerwca:

„Zadowolenie, z jakiem niżej podpisany burmistrz otrzymał zaproszenie Przewielebnego Księdza Dobrodzieja może się równać tylko żalowi, z którym Jego Przewielebności donosi, iż niestety w oznaczony dzień do Oratoryum przybyć nie może. Ponieważ poświęcenie nowego kościoła schodzi się z uroczystością Najśw. Maryi Panny Pocieszycielki, niżej podpisany burmistrz musi z reprezentantami gminy być obecny na przedpołudniowem nabożeństwie w kościele *Consolata* a po południu musi przewodniczyć posiedzeniu Towarzystwa Miłosierdzia w Reaglie. Cieszy się niewypowiedzianie, że instytucya Oratoryum św. Franciszka Salezego rozrasta się dzięki zabiegom Przewielebnego Ks. Dobrodzieja na korzyść naszej młodzieży rękodzielniczej, która się tam wychowuje dla religii i cnót społecznych.

„Proszę przyjąć wyrazy pełnego poważania i przychylności.

„Burmistrz Bellono".

Uroczystość ta odbyła się z takim porządkiem a ze względu na swój cel miał tak doniosłe znaczenie, że zajęły się nią nawet szpalty dziennika politycznego *La Patria*. Przeczytawszy w tych dniach artykuł odnoszący się do naszego święta, umieszczam go w tym rozdziale bądź to aby uzupełnić wiadomości o tym pamiętnym dniu, bądź to aby wykazać, jak się już wtedy ludzie oddani polityce zapatrywali na Oratoryum i na korzyści, które społeczeństwo z niego odnosiło.

„Poczytujemy sobie za szczęście i dobrą wróżbę, że możemy zacząć zawód polityczno-literacki naszego dziennika od omawiania jednego z takich dzieł, które naszem zdaniem rozwiązują trafnie bardzo trudne zadanie, bo umieją być wspólne, społeczne i interesujące, słowem humanitarne, dobroczynne. Wśród tego społeczeństwa, któremu codziennie wytykamy wady i braki i które często poddawać musimy ostrej analizie krytycznej, wśród tego społeczeństwa z największą radością znachodzimy dzieło, które ujemnych stron w sobie nie ma, znajdujemy temat, przed którego opracowaniem musimy złożyć ostre pióro polityczne, spotykamy się z faktem, którego wartość jest dosadnie objęta jednomyślnym, przychylnym sądem publiczności.

„W społeczeństwie, które nie porzuciło uczuć szlachetnych, musi się z natury rzeczy otoczyć sympatyami człowiek, który z gorliwością przyjaciela ludu, z wytrwaniem apostoła, z wiarą chrześcijanina, poświęca najpiękniejsze lata swego życia świętej sprawie Bożej i jedyną mocą woli energicznej a spokojnej pokonywa niezliczone przeszkody i po wielu latach przyprowadza do skutku dzieła, mogące wytrzymać porównanie z przedsięwzięciami Epéea, Assarotti'ego i Cottolengo. Bo jeśli się kto choć krótko zastanowi nad lichymi początkami, z których rozwinęły się dzieła tych trzech olbrzymów, to łatwo spostrzeże ich podobieństwo do ks. Bosko, który te same przechodził koleje: jak bowiem pod ręką tych wielkich mężów małe dzieła urosły do rozmiarów wprawiających w wielki podziw, tak i instytucya ks. Bosko rozrasta się tak olbrzymio, jak się tego nikt spodziewać nie mógł. Ale jeżeli uznaliśmy wielkie przeszkody, które ks. Bosko musiał pokonywać, to nie

możemy żadnym sposobem zaniepoznać wielkich wsparć ze strony mieszczan, które ułatwiły mu przebicie się przez te zapory, wsparcia tem cenniejsze, że żyjemy w czasach burzliwych, wśród zamieszań politycznych, które zacieśniają sznurek w mieszku bogacza tak, jak ściskają i mrożą serca większej części obywateli. Nie będziemy się tutaj rozwodzić nad gorliwością tych mężów, którzy przystąpili do ks. Bosko i zlali swą pracę z jego pracą, swoje zabiegi z jego zabiegami. Wspomnimy raczej o tysiącznych innych środkach, którymi miłość chrześcijańska w najróżniejszy sposób przychodziła z pomocą jego dziełom; wskażemy na zasiłki materyalne, pochodzące od ludzi różnego wieku, różnego stanu, od ludzi bogatych i biednych, od wielkich i małych; potrącimy o tym wielkim, jedynie możliwym socyalizmie, który wytrysnął z chwalebnego uczucia miłości chrześcijańskiej, nakazującej malarzowi wspierać bliźnich dochodem z swych płocien, kupcowi zyskiem z towarów; napomkniemy o tem szerokiem polu działania, które dla swej i niewyczerpanej dobroci znalazła w instytucyi ks. Bosko istota zawsze wielka, zawsze pierwsza na stanowisku litości i miłosierdzia — kobieta.

„Bo czy na wystawie przedmiotów darowanych na loteryę, która wielce Oratoryum wsparła, nie widzieliśmy zaparcia się wygód, sportu, uciechy, przechadzki, różnej stosownie do wieku rozrywki, i to zaparcia się dla dobra bliźniego? Czy nie widzieliśmy tego wielostronnego, często pośredniego miłosierdzia, odpowiadającego najściślej naturze owych istót czułych i delikatnych, które stanowią najpiękniejszą stronę miłosierdzia chrześcijańskiego, to jest istót, które otaczają dobroczynne zakłady swą opieką, utrzymują je swem życiem, zostawiając innym część niby mniej szlachetną, t. j. wspieranie materyalną ofiarą?

„Ofiarę pieniężną nazwaliśmy objawem miłosierdzia mniej szlachetnym, bo oświadczamy się za zdaniem tych, którzy twierdzą, iż kto tym sposobem wspiera dzieło humanitarne, zajmuje wobec jego inicyatora i głównego kierownika takie niemal stanowisko, jakie zajmuje walczący szeregowiec wobec jenerała rozdzielającego, decydujące o bitwie rozkazy. Nie myślimy jednak bynajmniej podawać w wątpliwość potrzeby oraz wysokiej wartości etycznej i nadprzyrodzonej takich aktów. Albowiem dzieło, które ks. Bosko założył pod wezwaniem św. Franciszka Salezego, jest tak wielkie, że słusznie zajmuje wszystkie umysły. Odzwyczajać młodzieńców od lenistwa niedzielnego, utrzymywać w nich życie chrześcijańskie, dać im zajęcie, któreby ich całkiem pochłonęło, to rzecz tak piękna, że uważamy za swą powinność przytoczyć tu w tej sprawie kilka słów, które wyszły z pod prostego i natchnionego pióra samego ks. Bosko.

Wyznaje on, iż „widział z niewypowiedzia„nym bólem serca, że wielka część termina„torów rozrzucała w niedzielnej grze i pijatyce „lichy grosz, zarobiony podczas tygodnia. „Zdawało mi się bowiem, że usunę straszne „następstwa niedzielnych schadzek po karcz„mach, jeżeli ta młodzież zbierze się w domu, „w którymby miała sposobność uczestniczyć „w nabożeństwach, otrzymać zdrowe nauki „i dobre rady, odebrać napomnienia i wska„zówki, by prowadzić życie chrześcijańskie „i uczciwe.“

„Oto dzieło, o jakiem nam ks. Bosko z taką skromnością donosi a które przez wczorajsze poświęcenie kościoła św. Franciszka Salezego na Valdocco wstąpiło w nowe stadyum rozwoju. Kościół jest prosty i skromny i tak być powinno, bo przepych w dziele wzniesionem z ofiar ludu budziłby może niesmak i odrazę; ale zato wierni, którzy zapełniają jego nawy i ta wiara, która tam występuje z tak potężną siłą życiową, są jego ozdobami najpiękniejszemi. Do tego kościoła garnęli się wczoraj wierni a potoki lejących się na ziemię promieni słonecznych przywodziły na myśl błogosławieństwo Boże, schodzące na ludzi uszczęśliwionych świętą, spokojną radością religijną. Zdawało się, że wszystko do jednego zdąża celu, by uwiecznić dzień ten w pamięci i sercu tych, którzy przejęci uczuciami wdzięczności pobierać będą w nowym kościele jędrne nauki życia, i tych którzy wspierali budowę i tem samem zjednali sobie szczególniejszą miłość młodych terminatorów.

„Funkcya kościelna wypadła uroczyście i stosownie do okoliczności. Mąż który dla cnotliwego żywota i szerokiej wiedzy stał się zaszczytem duchowieństwa turyńskiego, pasterz trzody *Borgo Dora*, odczytał wspaniałą mowę nad zdrowym charakterem kościoła, który jest Domem Bożem i Domem modlitwy. Wyznajemy, że słysząc jego słowa płynące z głębi umysłu logicznego a nie przesycone stęchłością naciąganej retoryki, wydawało

nam się, że ulatujemy w inne czasy dalekie i szczęśliwe, kiedy kapłan pod niezmierną świątynią firmamentu lub we wnętrznościach ziemi pouczał lud o Bogu, który umarł dla naszego zbawienia i o świętości Jego Kościoła, który stoi wyniesiony ponad wszystkie uprzedzenia, przesądy i błędy.

„Po nabożeństwach wieczornych członkowie komitetu zebrali się w blizkiej sali, aby się podzielić i pocieszyć wrażeniami tak wesołego dnia; w ich obecności chór oratoryański odśpiewał nader poprawnie zastosowany do okoliczności hymn. Gwardya narodowa zwiększała wspaniałość uroczystości. Chwała tej młodej instytucyi, która łoże tak niepospolite zasługi w państwie i przy nadarzających się okolicznościach umie się zmieszać z ludem i dzielić jego szczęście, jego radość. Usunięto więc wielki brak w Oratoryum; wypełniła się misya ks. Bosko.

„Wypowiadamy to zdanie z pewnem wahaniem; boimy się bowiem, by to słowo nie podcięło skrzydeł miłosierdziu mieszczan. Potrzeby rozwijającego się dzieła przechodzą wiarę ludzi z jego celem i urządzeniem dobrze nie zaznajomionych; a jednak pamiętać należy, że Oratoryum jest jednym z najsilniejszych filarów turyńskiej moralności, jednym z najpiękniejszych przykładów, jakim miasto nasze świeci innym prowincyom i miejscowościom państwa. Jak więc nie mogliśmy zamknąć w sercu radości, która buchnęła płomieniem na wiadomość o poświęceniu nowego kościoła, tak wzywamy gorąco Czytelników, aby słowa nasze przyjęli z tym duchem, iż fakt poświęcenia nie powinien ich chłodzić ani służyć za dowód rzeczy, której wcale nie dowodzi, t. j. za dowód, iż Oratoryum już całkiem ukończone a więc nie potrzebuje ofiar serc szczodrych.

„Ks. Bosko przedsięwziął i przeprowadził z wytrwałością i ostrym rozsądkiem dzieło bardzo szlachetne; ludność turyńska jest na tyle oświecona aby należycie ocenić potrzebę instytucyi, która chroni od zepsucia młode serce nie obwarowane takiem doświadczeniem i zdrowem wychowaniem, by same unikać umiały i mogły sideł świata; ludność turyńska dzieła tego nieukończonego nie zostawi i z pewnością utrzyma się na wysokości tego miłosierdzia i tej filantropii, któresą jedną z jej chwał najgłośniejszych*.

W kilka dni po opisanej uroczystości Bosko doniósł o niej ks. arcybiskupowi Alojzemu Fransoni'emu, przebywającemu w Lyonie. Wygnany pasterz turyński doznał z tego powodu wielkiej pociechy, której dał wyraz w niżej przytoczonym liście, nacechowanym owym głębokim szacunkiem i życzliwością jakiemi zawsze otaczał nasze Oratoryum. Nie uważałbym ukończonego tego rodziału, gdybym go tutaj nie przytoczył.

Lyon, 20go lipca 1852 r.

NAJMILSZY KS. BOSKO!

„Pomimo tego że przypuszczam iż prostota i ubóstwo stanowią charakterystyczne cechy nowego kościoła, zakrawa to w oczach moich na cud, że ks. dobrodziej w przeciągu jedenastu miesięcy ukończył budowę i oddał świątynię na służbę Bożą. Chwalmy i wielbijmy tego Boga, który księdza dobrodzieja natchnął myślą nowego kościoła i wsparł swą łaską tak skutecznie, że już się w nim gromadzą i wzmacniają we wierze liczne zastępy żwawych chłopców.

„Boli mnie to, że ks. dobrodziej nie mógł rozprzedać wszystkich 100,000 losów, gdyż owe 74 tysiące, które rozrzucono muszą pokryć wydatki loteryjne i żadnym sposobem nie przyniosły kościołowi 32,000 franków, tem więcej że ks. dobrodziej ofiarował szczodrze połowę dochodu Małemu domkowi**. Są to dwa zakłady zbliżone położeniem i spokrewnione widocznem działaniem ręki Wszechmocnego.

„Nie wiem jeszcze, czy na który z moich stu losów padła znaczniejsza wygrana. We wyciągu losowania są uwidocznione niektóre przedmioty wielkiej ceny ale mnie przypadają tylko popielniczki, pierścienie do serwetek. Tymczasem pragnąłbym wygrać takiego rodzaju rzeczy, iżbym ich ofiarowaniem mógł ozdobić kościół księdza dobrodzieja.

„Życząc ks. dobrodziejowi, aby się przy błogosławieństwie Bożem wszystkie Oratorya ks. dobrodzieja pomyślnie rozwijały, kreślę się

„Kiędzu Dobrodziejowi najzupełniej oddany sługa

„✠ ALOJZY, Arcybiskup turyński."

(*Ciąg dalszy nastąpi*).

---

* Zob *La Patria*, dziennik polityczny i literacki, 21go czerwca 1852 r.

** Jest tu mowa o t. zw. Małym Domku Opatrzności Boskiej, założenym przez wiel. ks. Cottolengo.

Za pozwoleniem władzy duchownej — Redaktor odpowiedzialny: Józef GAMBINO. — Drukarnia salezyańska. Turyn 1903.